ARMAND

WAT IS EEN ANARCHIST?

LERMINA

HET ABC VAN DE LIBERTAIR

ANARCHISTISCHE TEKSTEN; NR 15

Uitgeverij Iris
Pres. Brandstraat 208
1091 WX Amsterdam

2008

prijs € 4,50

Deze brochure kan worden besteld door overmaking van € 4,50 op postbankrekening 6259433 van uitgeverij Iris, onder vermelding van het reeksnummer.

Luc Kisjes
Uit: Beschaving zonder masker. 1936

EMILE ARMAND

WAT IS EEN ANARCHIST?

****

JULES LERMINA

HET ABC VAN DE LIBERTAIR

Emile Armand
Parijs 1872 – Rouaan 1963

Emile Armand (pseudoniem van Ernest-Lucien Juin) wordt door zijn vader antiklerikaal en humanistisch opgevoed. Als hij zeventien is, leest hij echter het nieuwe testament en komt in een gewetenscrisis. Hij wordt christelijk en treedt in 1889 toe tot het Leger des Heils. In 1896 maakt hij kennis met het anarchistische tijdschrift *Les Temps Nouveaux* van Jean Grave en komt onder invloed van de christenanarchist Tolstoj. In 1897 treedt hij uit het Leger des Heils.

Hij trouwt met een soldate van het Leger des Heils, maar dit huwelijk leidt schipbreuk in 1902. In 1901 publiceert hij met zijn vriendin Marie Kugel het tijdschrift *L'Ere Nouvelle* (Het Nieuwe Tijdperk), dat aanvankelijk een christenanarchistisch blad is, maar uiteindelijk libertair wordt.

Sinds 1902 woont Armand de *Causeries populaires* (Lezingen voor het volk) bij van de individueel anarchist Libertad, de oprichter van het fel antisyndicalistische blad *L'Anarchie*.

Armand verdiept zich in Nietzsche en Stirner. In de filosofie van Max Stirner staat het individu centraal. In *Der Einzige und sein Eigentum* (De enige en zijn eigendom, 1844) bestrijdt Stirner elke ideologie, zelfs als die revolutionair is. Hij stelt dat elke ideologie in essentie onderdrukkend is voor het individu.

Armand wordt individueel anarchist. Voor Armand is het individu de oorsprong en de basis van de mensheid, en de maatschappij is niets anders dan de optelsom van individuen. Het individu mag nooit verplicht worden om zich op te offeren voor het maatschappelijk geheel. Het individu zal zich alleen op vrijwillige basis met anderen associëren.

In 1906 sterft Marie Kugel. Vijf jaar later hertrouwt Armand met de onderwijzeres Denise Rougeault, die volledig achter hem staat en hem in alle opzichten steunt, zodat hij zich geheel aan zijn werk kan wijden. Hij schrijft artikelen, essays, boeken, gedichten en publiceert verscheidene tijdschriften waarin hij zijn individueel anarchisme uitdraagt en verdiept. Een van zijn publicaties is *Un petit manuel anarchiste individualiste* (Een kleine individueel anarchistische handleiding, 1911).

Van 1922 tot 1939 geeft hij het tijdschrift *L'En-Dehors* (De Buitenstaander) uit.

In 1923 verschijnt het boek *L'Initiation individualiste anarchiste* (De individueel anarchistische grondbeginselen). In 1925 verschijnt in de brochurereeks van *L'En-Dehors* een samenvatting van zijn opvattingen met de titel *Qu'est-ce qu'un anarchiste?* (Wat is een anarchist?).

In 1934 publiceert hij *La révolution sexuelle et la camaderie amoureuse* (De seksuele revolutie en de amoureuze kameraadschap'). Dit boek is een pleidooi voor de vrije liefde.

Samen met Sebastian Faure publiceert hij de *Encyclopédie anarchiste* (1925-1934).

Na de Tweede Wereldoorlog richt hij nog een nieuw tijdschrift op: *L'Unique*.

Tot het einde van zijn leven is hij zeer actief gebleven.

EMILE ARMAND
WAT IS EEN ANARCHIST?

I

Een volslagen ongeordende massa mensen, handelingen en ideeën, een wanordelijke, verbitterde, genadeloze strijd, een permanente leugen, een rad dat blindelings ronddraait en iemand het ene moment naar de top voert om hem het volgende moment meedogenloos te vermorzelen, dat zijn allemaal beelden waarmee de huidige maatschappij beschreven zou kunnen worden, vooropgesteld dat het mogelijk is haar te beschrijven. De kwast van de allergrootste schilder en de pen van de allergrootste schrijver zouden breken als glas, als ze gebruikt zouden worden om zelfs maar een flauwe afspiegeling uit te beelden van het tumult en de wirwar die ontstaan als resultaat van het botsen van verlangens en aspiraties, van gevoelens van haat en gevoelens van toewijding waardoor de verschillende categorieën waarin de mensen onder te verdelen zijn, worden getroffen en met elkaar worden vermengd.

Wie zal ooit een exacte beschrijving geven van de nooit eindigende strijd tussen privébelangen en collectieve behoeften? Tussen de gevoelens van het individu en de ratio van de grootste gemene deler? Dat zijn allemaal aspecten van de huidige maatschappij, en ze zijn allemaal bij elkaar ontoereikend om deze te beschrijven. Een minderheid die beschikt over het vermogen om te laten produceren en consumeren, of over de mogelijkheid om een parasitair bestaan te leiden, iets dat allerlei uiteenlopende vormen kan aannemen: het bezit van onroerend of roerend goed, van kapitaal in de vorm van werktuigen en in de vorm van geld, van kapitaal in de vorm van onderwijs en in de vorm van opvoeding.

En daartegenover een onmetelijk grote meerderheid die niets anders bezit dan zijn spierkracht of zijn intelligentie, of andere productieve organen die zij verplicht is te verhuren, te verpachten of te prostitueren, niet alleen om zichzelf het voed-

sel te verschaffen dat nodig is om niet van honger om te komen, maar ook om een klein aantal personen dat de macht van het bezit en de macht van het bepalen van de handelswaarde in handen heeft, in de gelegenheid te stellen meer of minder royaal op haar kosten te leven. Een grote massa mensen die onderworpen zijn aan eeuwenoude, overgeërfde vooroordelen, de rijken omdat die in hun voordeel werken, en de armen omdat ze in totale onwetendheid verkeren of daar niet uit willen ontsnappen; de grote massa die het geld verheerlijkt en waarvoor de rijk geworden mens het ideaalbeeld is; de heerschappij van de middelmaat, die noch tot intens slechte, noch tot grootse, verheven daden in staat is; de meute lamlendigen, zowel uit de hoogste als uit de laagste klasse, die geen echte aspiraties hebben, die geen ander doel hebben dan het bereiken van een situatie waarin ze zich prettig voelen zonder er iets voor te hoeven doen, en die bereid zijn daarvoor desnoods hun vrienden van gisteren, die de verschoppelingen van vandaag zijn, te vermorzelen.

Al het tijdelijke dat voortdurend permanent dreigt te worden en al het permanente dat nooit iets anders dreigt te zijn dan tijdelijk. Levenswijzen die geheel in strijd zijn met overtuigingen die verkondigd worden, en overtuigingen die dienen als opstapje voor louche ambities. Vrijdenkers die nog klerikaler blijken te zijn dan de klerikalen, en vromen die zich platvloerse materialisten betonen. Oppervlakkigheid die wil doorgaan voor diepgang en diepgang die er niet in slaagt serieus genomen te worden. Je kunt steeds weer zeggen dat de maatschappij zo in elkaar zit, en niemand zal je tegenspreken; toch is het iedereen die tot nadenken in staat is duidelijk dat deze beschrijving de realiteit bij lange na niet dekt. Hoe komt dat? Omdat ieder gezicht schuilgaat achter een masker; omdat niemand zijn best doet om te 'zijn', omdat iedereen uitsluitend streeft naar 'uiterlijke schijn'. 'Uiterlijke schijn', dat is het hoogste ideaal, en dat men uit alle macht probeert in goeden doen te raken of rijk te worden, komt doordat men als machtig gezien wil worden en alleen geld tegenwoordig de mogelijkheid biedt om belangrijk te zijn.

Van de allerrijksten tot de allerarmsten, van de meest ontwikkelde tot de analfabeet, iedereen is bezeten van deze obsessie, deze passie, dit vurige streven naar uiterlijke schijn, naar datgene wat ertoe kan leiden iets te betekenen in de ogen van anderen. De arbeider die kwaadspreekt van zijn ploegbaas, wil zelf ploegbaas worden; de zakenman die zijn handelseer van onschatbare waarde acht, ontziet zich niet uitermate louche zaakjes te doen; de kleine winkelier die lid is van patriottische en nationalistische kiescomités, gaat in allerijl zijn bestellingen plaatsen bij een buitenlandse fabrikant, zodra dat hem extra winst oplevert; het socialistische parlementslid, de voorvechter van het armoede lijdende proletariaat dat op elkaar gepakt leeft in de stinkende buurten van de stad, woont riant in een groot herenhuis buiten de stad of in een van de rijke wijken waar frisse lucht in overvloed is. De vrijdenker trouwt vaak nog in de kerk en laat er dikwijls zijn kinderen dopen; de gelovige durft zijn ideeën niet openlijk te verkondigen, omdat men nogal geneigd is het geloof belachelijk te maken. Waar vindt men nog eerlijkheid en oprechtheid? Alles is verrot. Dat zien we binnen het gezin, waar vader, moeder en kinderen elkaar vaak niet kunnen luchten of zien, en elkaar voor de gek houden door te zeggen dat ze van elkaar houden en vooral door te doen of ze aan elkaar gehecht zijn. We constateren het ook bij het echtpaar, waar de man en de vrouw – die niet bij elkaar passen – elkaar bedriegen zonder dat ze de keten die hen aan elkaar vastgeklonken houdt, durven te verbreken. Het is ook duidelijk binnen een groep, waarin iedereen ten koste van zijn buurman in een goed blaadje probeert te komen bij de voorzitter, de secretaris of de penningmeester, in de hoop hun plaats te kunnen overnemen, wanneer zij tot de conclusie komen dat hun positie hen geen voordeel meer oplevert. Het is in zeer hoge mate te zien in daden van zelfopoffering, in acties die veel opzien baren, in privégesprekken, in officiële redevoeringen. Beschouwd worden als! Beschouwd worden als! Beschouwd worden als!: als zuiver, belangeloos, edelmoedig – terwijl men zuiverheid, belangeloosheid en edelmoedigheid als loze kreten

beschouwt – als ethisch, oprecht, deugdzaam – terwijl oprechtheid, deugdzaamheid en ethiek wel de allerlaatste zaken zijn waarom degenen die ze verkondigen, zich bekommeren.

Waar vind je nog iemand die niet aan deze verwording onderhevig is, die geen uiterlijke schijn nastreeft.

We willen niet beweren dat we nog nooit zo iemand zijn tegengekomen. We constateren alleen dat oprechte, werkelijk totaal oprechte mensen zeldzaam zijn. We beweren dat het aantal menselijke wezens dat bij hun handelingen niet het eigenbelang in het oog houdt, uitermate beperkt is. Ik heb – terecht of onterecht – meer respect voor degene die heel cynisch erkent dat hij wil genieten van het leven door te profiteren van anderen, dan voor de liberale, filantropische bourgeois die galmend grootse en verheven woorden van zijn lippen laat rollen, maar wiens rijkdom gebaseerd is op het stiekem uitbuiten van arme sloebers.

We zullen als tegenwerping te horen krijgen dat we ons laten meeslepen door onze verontwaardiging; dat er om te beginnen geen enkel bewijs voor is dat onze woede en onze scheldkanonnade niet evenzeer een manier zijn om een bepaalde schijn te wekken. Maar u moet wel bedenken dat de woorden die u hierna gaat lezen opmerkingen zijn, meningen en stellingen, en dat het aan de lezer is te bepalen wat die waard zijn. De volgende pagina's zijn niet voorzien van een keurmerk dat aangeeft dat ze absoluut juist en foutloos zijn. Het is in het geheel niet onze bedoeling ook maar iemand tot onze zienswijze te bekeren. Wij willen degenen die onze woorden tot zich nemen aan het denken zetten, met dien verstande dat zij datgene wat niet met hun eigen inzichten strookt kunnen accepteren of verwerpen.

Ook zal ons tegengeworpen worden dat we een en ander te afstandelijk behandelen, of vanuit een metafysisch standpunt, dat we uit deze hogere sferen moeten afdalen en ons bezig moeten houden met de concrete werkelijkheid; dat de werkelijkheid het volgende inhoudt: dat de huidige maatschappij het

resultaat is van een langdurig historisch proces, misschien nog steeds in de beginfase verkeert, dat de mensheid, of de verschillende mensheden simpelweg alleen bezig zijn met het zoeken of voorbereiden van de te volgen route, dat ze op de tast voortgaan, struikelen, het spoor bijster raken, de weg weer terugvinden, vooruit gaan, achteruit gaan – dat ze soms tot in hun diepste diepte geschokt worden als gevolg van bepaalde crises, dat ze nu eens over de levensweg voortsnellen en daarna hun tempo weer vertragen of pas op de plaats maken – dat men maar een klein beetje hoeft te krabben aan het laklaagje, het vernis, de oppervlakte van de hedendaagse beschavingen, om te stuiten op de totale ongestructureerdheid, de kinderlijke onnozelheid en alle bijgelovigheden van de prehistorische mens.

Dat ontkent toch ook niemand? We zijn het er zelfs mee eens dat al deze dingen de kwestie van 'het probleem mens' uiterst ingewikkeld maken.

En tenslotte zal men als tegenwerping aanvoeren dat het waanzin is te trachten te ontdekken en vast te stellen waar de individuele verantwoordelijkheid begint, dat het individu volledig is ingebed in en opgaat in zijn omgeving, dat zijn denken en handelen een afspiegeling zijn van het denken en handelen van de mensen om hem heen – dat het ook niet anders kan zijn en dat het verschijnsel dat men op de maatschappelijke ladder van hoog tot laag streeft naar 'uiterlijke schijn' en niet naar werkelijk 'zijn', het gevolg is van het huidige stadium waarin de algemene evolutie zich bevindt en niet de schuld is van het individu, het lid van de gemeenschap, het minuscule deeltje dat teloorgaat in een ontzagwekkend groot geheel.

Als antwoord daarop zeggen we ronduit dat we ook niet het idee hebben dat we schrijven voor alle mensen die samen de maatschappij vormen. Men moet goed begrijpen dat we ons richten – we zeggen het nogmaals – tot degenen die nadenken of 'op weg zijn tot nadenken te komen' – tot degenen die er genoeg van hebben dat ze gedwongen zijn te wachten op de

grote groep die niet kan of wil nadenken – tot degenen die geen genoegen nemen met uiterlijke schijn en die het huidige stadium van de algemene evolutie zeer onbevredigend vinden. Wij schrijven voor degenen die nieuwsgierig zijn, die denken en kritisch zijn – voor hen die zich niet willen neerleggen bij clichés waarover geen enkele discussie mogelijk is of bij oplossingen die niet meer zijn dan lapmiddelen.

Het is of het een of het ander:

Ofwel we kunnen alleen maar de onverbiddelijke evolutie langzaam verder laten gaan, ons lafhartig neerleggen bij de omstandigheden, passief toezien hoe de gebeurtenissen aan ons voorbijtrekken en, in afwachting van betere tijden, zeggen dat alles goed is in de best mogelijke maatschappij. Voor degenen die deze zienswijze delen zullen onze stellingen en meningen volkomen oninteressant zijn.

Ofwel het is mogelijk – zonder meteen overdreven optimistisch te worden – van de grote weg af te gaan, zich even terug te trekken op een heuveltje, bij zichzelf te rade te gaan, in zichzelf te peilen waar de diepe wortels liggen van het eigen gevoel van onbehagen.

Wij richten ons tot degenen aan wie de huidige maatschappij geen bevrediging biedt – tot degenen die vurig verlangen naar een leven dat echt is, naar handelen dat werkelijk iets voorstelt, terwijl alles wat ze om zich heen zien gekunsteld en irreëel is. Er zijn mensen die smachten naar harmonie en zich afvragen waarom om hen heen alom wanorde heerst en naasten elkaar op leven en dood bestrijden. Zij zullen bij het lezen van deze pagina's wellicht een antwoord vinden op hun bange vragen.

Samenvattend: Degene die nadenkt en mensen en dingen aandachtig in ogenschouw neemt, loopt in het geheel van feitelijkheden dat men aanduidt als 'de maatschappij' tegen een barrière aan die zo hoog is dat het vrijwel onmogelijk is te komen tot een echt, vrij, onafhankelijk, individueel leven. Dat is voor hem voldoende reden die barrière als slecht te kwalificeren en te willen dat deze verdwijnt.

II

Ondanks alles zijn er maar heel weinig mensen die een zo naieve en ver van de realiteit afstaande optimistische kijk op de wereld hebben dat ze verkondigen dat de maatschappij volmaakt is. Dat soort mensen is zo zeldzaam dat het aantal maatschappijhervormers, maatschappijverbeteraars en maatschappijveranderaars ontelbaar groot is. Het is niet waar dat alle mensen tevreden zijn met hun lot; in werkelijkheid klaagt iedereen over zijn lot, zelfs de best bedeelde. We willen hier niet ingaan op de vraag in hoeverre deze jammerklachten terecht zijn, maar dat ze bestaan is overduidelijk, en de algemene stelling is dat pijn en verdriet overal ter wereld heersen. Dat ze in hun meest extreme vorm enigszins afgenomen zijn is - zo kan men zeggen – te danken aan de paar personen die pijn en verdriet hebben ondergaan en daaraan uiting hebben gegeven op een intenser, indringender, aangrijpender manier dan hun lotgenoten. Een mens lijdt nu eenmaal minder doordat anderen erger hebben geleden. Men zal ons erop wijzen dat die paar mensen het lijden van alle mensen uit hun leefwereld hebben samengebald, geconcretiseerd, vorm gegeven – dat zij de woordvoerders, de vertegenwoordigers, als het ware de afgevaardigden zijn geweest van de zieltogende grote massa die wordt vermorzeld onder de last van pijn en verdriet en die haar wanhoop nooit anders kan uiten dan in verwarde, ongearticuleerde kreten. Wie zal het zeggen?

Ze hebben, zelfs terwijl ze gemarteld werden, verklaard en uitgeroepen dat ze de wanhopige snikken van de grote massa's hebben gehoord. We kennen hun getuigenissen, en die verdienen beslist ons respect, maar we weten niet of ze niet hun eigen lijden hebben uitgeroepen tot 'het lijden van allen'.

Ze maken ons deelgenoot van hun eigen gevoelens van angst en wanhoop, de weeklacht van de ellende van de hele wereld wordt gefilterd door hun persoonlijke waarneming en dikwijls door hun eigen genereuze gevoelens.

In werkelijkheid is het grootste struikelblok voor hun be-

vrijdingswerk altijd precies die grote massa geweest die ze wilden bevrijden. De gehele geschiedenis levert daarvan het bewijs: op elke bladzijde wordt verteld over hoogstaande mensen, met een heel groot hart en een heel groot verstand, die zich hebben ingezet en opgeofferd voor de grote meerderheid, die hen zodra het moment van handelen was aangebroken of zodra het gevaarlijk begon te worden, verraadde of in de steek liet.

Als men dat in aanmerking neemt, wordt het van ondergeschikt belang zich het hoofd te breken over de vraag of zij uiting gaven aan de verlangens van de mensen die hen op het beslissende moment aan hun lot overlieten. Als wij in staat zouden zijn de lichtstraal van een sterke lantaarn tot in hun diepste innerlijk te laten doordringen, dan zouden we naar alle waarschijnlijkheid zien dat zij, terwijl ze wegteerden in kerkers, de treden van het schavot of de brandstapel opgingen, het bittere, intense genot smaakten dat iedereen voelt die lijdt omdat hij zijn concrete leven en zijn innerlijke meningen en overtuigingen met elkaar in overeenstemming heeft gebracht.

Ik kom nog even terug op de 'maatschappijhervormers'.

Wanneer men goed bekijkt wat zij voorstellen, valt al heel gauw op dat er iets aan hun plannen schort: religieuze hervormers zien de individuele mens uitsluitend als het middel waarmee de godheid zijn bedoelingen openbaar kan maken, wethervormers zien hem als een volledig van de wet afhankelijke factor en socialisten beschouwen hem als een werktuig, een soort productie- en consumptieapparaat; zij hebben het steeds over de verantwoordelijkheid van de mens ten opzichte van respectievelijk god, de wet en de maatschappij, maar nooit over zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van zichzelf; zij willen een kneedbaar werktuig van hem maken, dat nuttig is voor hun doeleinden, zij negeren hem volledig als op zichzelf staand wezen.

En die lacune wordt opgevuld door het anarchisme.

Er is veel geredetwist en gediscussieerd over de rol, de

waarde, de werkelijke betekenis van het anarchisme als stroming. Men heeft er allerlei etiketten op geplakt. Men heeft het gelijkgesteld aan terrorisme en nihilisme, men heeft het ingedeeld bij het socialisme en het bestempeld als de partizanenafdeling daarvan, men heeft er een onderdeel van het revolutionair syndicalisme van gemaakt. Men heeft het laten ontstaan uit de ideeën van Babeuf, van Saint-Simon, van Fourier, uit het boeddhisme, de Internationale, het oorspronkelijke christendom. Men heeft het overgoten met alle mogelijke sausjes.

Wij zullen trachten enige duidelijkheid te scheppen in deze warboel, die door sommigen opzettelijk in stand wordt gehouden en door velen tot hun eigen voordeel wordt misbruikt. Het is niet onze bedoeling een volkomen vastliggende leerstelling te presenteren of de bouwstenen aan te dragen voor een anarchistisch reglement: als we dat zouden doen, zou niemand daarin met ons meegaan, en dat is maar goed ook; en verder gaan we te werk volgens een methode die het onmogelijk maakt dat het idee postvat dat er sprake is van partijdigheid of vooringenomenheid: we poneren onze meningen en stellingen en trekken daaruit conclusies die heel eenvoudig te verifiëren, te accepteren of te verwerpen zijn.

Het woord 'anarchie' is samengesteld uit twee Griekse woorden die samen zo ongeveer de betekenis hebben van 'het afwijzen of de afwezigheid van overheid, gezag, bevelstructuur'. Soms wordt het gebruikt als synoniem van 'ordeloosheid', maar die betekenis interesseert ons niet. Bij uitbreiding is het woord 'anarchie' de aanduiding voor een bepaalde filosofische opvatting over de maatschappij of het leven van de individuele mens, dat elk idee van overheid of gezag uitsluit:
- een anarchist is iemand die ideeën of handelingen die het gevolg zijn van of resulteren in anarchie, voorstaat of in praktijk brengt;
- anarchisme is het theorievormende, praktische of beschrijvende onderzoek van het geheel van ideeën of handelingen die voortkomen uit of leiden tot anarchie.

Praktisch gezien kan volgens ons voor de term 'anarchist' de volgende omschrijving gehanteerd worden: ieder wezen dat op basis van serieus nadenken en afwegen komt tot het afwijzen, het loochenen van ieder extern gezag of van buitenaf opgelegde dwang, ongeacht of dat gezag van politieke, geestelijke of economische aard is.

Deze omschrijving kan op verschillende manieren nader worden uitgewerkt: men kan zeggen dat een anarchist iemand is die welbewust de overheersing van de ene mens door de andere afwijst, alsook het economische uitvloeisel daarvan: de uitbuiting van de ene mens door de andere; of men kan zeggen dat een anarchist iemand is die de maatschappij ziet als een samenstel van in vrijheid gesloten persoonlijke verbintenissen.

Het is moeilijk vast te stellen waar de historische oorsprong van het anarchisme als stroming ligt. De eerste anarchist was ontegenzeglijk de eerste mens die bewust in actie kwam tegen de onderdrukking door één persoon of door een groep; dat zou ons in de tijd terugvoeren tot voorbij prehistorische tijden. In legenden en historische verhalen worden namen van anarchisten genoemd: Prometheus, Satan, Socrates, Epictetos, Diogenes, Robin Hood kunnen in verschillende opzichten als anarchisten worden aangemerkt.

In filosofisch opzicht lijkt het begin van de huidige anarchistische beweging te liggen in de Renaissance, in de Reformatie om precies te zijn, want deze deed in het denken de ideeën ontstaan van vrij wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de bijbel en ging als gevolg daarvan verder dan degenen die de Reformatie op gang brachten voor ogen stond, want dat leidde tot de algemene verbreiding van kritisch denken op alle gebieden. Het vrije denken als geesteshouding was ontstaan, maar in plaats van zich verder te ontwikkelen en ook te komen tot een rationeel-kritisch onderzoek van menselijke instituties en conventies, is het niet meer dan een willoos werktuig in de handen van een politieke groepering; het is niet verder gekomen dan het ontrafelen van de kinderlijke fabeltjes waarop orthodoxe christenen hun geloofsovertuigingen base-

ren. Daarin is deze beweging blijven steken en zij is niet in de voetsporen getreden van de meest onverschrokken voormannen ervan.

Toen kwam de anarchistische beweging die het werk van het vrije denken verder voerde en voltooide door handvesten en wetten, onderwijsdoelen en –programma's, alle voorkomende vormen van economische omstandigheden en maatschappelijke betrekkingen te onderwerpen aan een analyse door het individu; de anarchie is de gevaarlijkste oppositiebeweging waarmee regeringstirannieën ooit te maken hebben gekregen. Het gevolg daarvan was dat anarchisten op een onvoorstelbare manier werden vervolgd, vooral ook omdat zij de daad bij het woord voegden en tot het uiterste gingen in hun aanvallen en hun verzet: ze werden uit de beschaafde maatschappij verbannen, opgejaagd als wilde dieren, dikwijls alleen maar omdat ze zich in woord of geschrift in felle bewoordingen hadden geuit.

Historisch gezien wordt de anarchie gewoonlijk beschouwd als een onderdeel van de arbeidersbeweging, die onder de naam Internationale tot ontwikkeling kwam tegen het einde van het bewind van Napoleon III. Dat is niet juist. De haat en het gescheld die Karl Marx, de grote profeet van het wetenschappelijk socialisme, uitstortte over Michael Bakoenin, kwamen niet voort uit diepgaande ideële of ethische verschillen. Bakoenin en zijn vrienden werden uit de Internationale gezet omdat zij voorstanders waren van federatieve verbanden, decentralisatie en opstand, en daarom tegenstanders waren van de etatistische kant – het veroveren van zetels in het parlement – die de socialisten begonnen op te gaan. De vrienden van Bakoenin, de federalisten, verklaarden uitdrukkelijk dat zij collectivistisch waren, en een aantal van hen verwijt heden ten dage het socialisme dat het zich die kwalificatie heeft toegeëigend; het waren federalisten die in het Middellandse Zeegebied *Het Kapitaal*, het hoofdwerk van Marx, vertaalden en verspreidden. Zeker, Bakoenins ideeën neigden – dikwijls in uiterst felle en soms op heel diepzinnige wijze, sterk naar het

anarchisme, veel meer dan die van degenen die zijn werk voortzetten, maar als men de Jura Federatie nauwkeurig bestudeert (en het komt absoluut niet bij ons op geringschattend te doen over het werk dat deze in haar tijd deed) dan komt men daarin allerlei aspecten tegen die terugverwijzen naar het socialisme van vroeger: het geloof in gelijkheid, broederschap tussen alle mensen; ideeën over universele solidariteit en liefde, over hoe men in de toekomst zal samenleven, over de revolutie die de menselijke soort zal redden en op slag zal veranderen – allemaal opvattingen die het anarchisme, net als alle andere onderwerpen, onderwerpt aan onderzoek door het individu, en die in geen enkel opzicht specifiek anarchistisch zijn. In werkelijkheid is het zo dat de federalisten binnen de Internationale naar het anarchisme neigden wat betreft hun opvatting over de tactiek en de organisatie van de socialistische beweging. Verder verschilden zij in geen enkel opzicht van de socialisten-revolutionairen van toen.

Anarchisten, die niet meedoen, die partijloos zijn, een soort verdoolde kinderen, de levende antithese van het socialisme, gaan in alle opzichten volledig in tegen de maatschappij waarin zij leven. De hedendaagse mens wordt gekenmerkt door de behoefte, het verlangen, de zucht naar 'uiterlijke schijn', de anarchist onderscheidt zich daarvan door zijn vurig verlangen om te 'zijn': vooral en bovenal geldt dat de anarchist 'is' of onderweg is om te komen tot 'zijn'.

Omdat het anarchisme zichzelf situeert buiten de algemeen geldende regels en de gezagsinstanties die daarover zeggenschap hebben, is het niet uitsluitend een theorie, een houding, maar is het een manier van leven. Het is niet een stelsel, een verzameling voorschriften, een steriele filosofie, nee, het is iets dat constant wordt toegepast, iets dat elke dag weer wordt verwezenlijkt en in praktijk gebracht! Dat de anarchist de wet loochent, in opstand komt tegen het gezag van de vertegenwoordigers ervan, komt doordat hij zegt zelf zijn eigen wet te kunnen zijn en in zichzelf de kracht te kunnen vinden die nodig is om te bestaan en te handelen, zonder ingrijpen van bui-

tenaf en ook zonder geschipper en gemarchandeer. Zoals reeds gezegd, ziet hij leefgemeenschappen uitsluitend als associaties van kameraden die verenigd worden door gezamenlijk gemaakte afspraken en vrijwillige arbeid. De wereld waarin hij opgroeit, moet om zichzelf in stand te houden en te blijven voortbestaan een beroep doen op talloze vormen van gezag: het gezag van god, dat van wetgevers, van rijkdom, van aanzien en eerbiedwaardigheid, van voorouders, van allerlei soorten programmatische structuren. De anarchist gaat alleen bij zichzelf te rade; hij onderzoekt en overweegt alles, en accepteert of verwerpt al naar gelang de geponeerde of uiteengezette ideeën wel of niet in overeenstemming zijn met zijn levensopvatting en met wat hij persoonlijk nastreeft. Alle mensen accepteren dat ze worden gevormd door hun leefomgeving; de anarchist daarentegen doet zijn best – uiteraard rekening houdend met de onvermijdelijke beperkingen van fysieke aard – om in de eerste plaats zelf te bepalen wie en wat hij is en vervolgens een rol te vervullen in het vorm geven aan de leefomgeving.

Samenvattend: de anarchisten stellen zich:
a) een menselijk ideaal: de anarchist, de individuele mens die opgelegd gezag afwijst, alsook de economische tegenhanger daarvan, uitbuiting; het wezen waarvan het leven bestaat uit een onafgebroken tegenactie tegen een leefomgeving die niet in staat en niet bereid is hem te begrijpen of het met hem eens te zijn, aangezien de personen die gezamenlijk deze leefomgeving vormen de slaven zijn van onwetendheid, apathie, gebreken die van voorouders zijn overgeërfd en respect voor gevestigde zaken.
b) Een geestelijk ideaal: het bewust levende individu dat toewerkt naar zijn volledige bevrijding, dat streeft naar de totstandkoming van de nieuwe mens, dat wil zeggen de mens zonder goden of meesters, zonder geloof en zonder wetten, de mens die geen enkele behoefte heeft aan regulering of dwang van buitenaf, omdat hij voldoende geestelijke kracht bezit om

te bepalen wat hij als individu nodig heeft, om de grote drang van zijn gevoelens aan te wenden om zich verder en breder te ontwikkelen, zijn leefervaring te verveelvoudigen en zijn persoonlijk evenwicht te bewaren.
c) Een maatschappelijk ideaal: de anarchistische leefwereld, een maatschappij waarin mensen – alleen of in gemeenschap levend – in intellectueel, ethisch en economisch opzicht - hun eigen individuele leven bepalen door een overeenkomst die in vrijheid wordt gesloten en nageleefd, die gebaseerd is op 'wederkerigheid', daar deze rekening houdt met de vrijheid van allen, zonder de vrijheid van de enkeling in te perken.

III

Het overzicht in vogelvlucht dat we hiervoor hebben gegeven, verklaart de houding die de anarchist inneemt tegenover maatschappijhervormers. In alle stelsels van vernieuwing of verbetering die naar voren worden gebracht, wordt het individu, dat de cel is waaruit het organisme is opgebouwd, naar de achtergrond geschoven en om die reden rest de anarchist toch niets anders dan een houding van onverschilligheid of vijandigheid? Zijn kijk op wezens en dingen is van geheel andere aard.

Tevergeefs zullen religieuze hervormers of vernieuwers in een uiterste poging komen vertellen dat de wil van God, de hoogste doelstelling van de alomvattende goddelijke wijsheid, eruit bestaat op aarde begrip tussen de mensen tot stand te brengen, een eind te maken aan de ongelijkheid op het gebied van bezit en onderwijs; tevergeefs zullen ze zeggen dat de stadia vol leed en verdriet waaruit de opmars van de mensheid naar dit 'duizendjarig rijk' bestaat, noodzakelijk en onmisbaar zijn om de collectieve vervolmaking te bereiken; tevergeefs zullen christen-revolutionairen hun onwrikbare geloof verkondigen in de komst van wat zij aanduiden als 'het rijk Gods', waarmee ze bedoelen dat er harmonie, rechtvaardigheid en broederschap heerst: de anarchist zal vragen met behulp van welke concrete aanwijzingen deze god die een en al liefde is,

hen laat weten wat hij denkt, welke bewijsbare ideeën zij hebben over zijn bestaan, over welke macht hij beschikt en hoe hij deze aanwendt.

In het nauw gedreven zullen de laatste vertegenwoordigers van het religieuze mysticisme misschien stamelen dat God een gevoel is in het innerlijk van het individu, een ideaalbeeld, een algemeen grondidee van het ideaal, dat hij zich nog niet volledig heeft geopenbaard, dat hij 'in wording' is, en meer van dat soort wazige uitspraken die wellicht bevredigend zijn voor gelovigen die niet echt streng in de leer, maar nog wel gelovig zijn, maar waarmee iemand wiens geest bevrijd is, geen genoegen kan nemen. De anarchist zal simpelweg antwoorden dat er geen ideaalbeeld bestaat dat niet tot stand gekomen is door de menselijke wil. Zeggen dat God een aspect is van het innerlijke leven, een uiting van het persoonlijke denken, betekent dat hij niet buiten de mens bestaat; en waartoe zou het dienen een persoonlijk streven 'God' te noemen?

De legalisten zullen tevergeefs verklaren dat het doel van de wet niet is het individu te onderdrukken, maar in overeenstemming met wat wordt aangeduid als het 'maatschappelijk contract' te waarborgen dat hij kan beschikken over de mogelijkheden om binnen de maatschappij te leven, mogelijkheden die de wet in feite vastlegt en systematiseert door te bepalen welke rechten en plichten ieder individu heeft ten opzichte van de maatschappij en vice versa. De anarchist zal vragen van wie dat zogenaamde maatschappelijke contract afkomstig is en zal al heel gauw, met voorbeelden uit de geschiedenis erbij, hebben aangetoond dat het altijd aan de successieve gemeenschappen is opgelegd door een sterke of slimme minderheid, priesters of magiërs, militairen die geluk hadden of veroveringen maakten, families van naam, machtige kapitalisten. Nooit is, waar dan ook, ook maar één enkel contract in alle vrijheid voorgesteld, vrijwillig geaccepteerd, uit eigen vrije wil nageleefd. Wat we allemaal kennen van de maatschappij is haar stelsel van dwang- en strafmaatregelen, de instanties die zorgen voor de uitvoering en instandhouding ervan, politieagen-

ten, militairen, het justitiële apparaat, de huizen van bewaring en de rechtbanken. En verder het zogenaamde openbare onderwijs, dat in werkelijkheid even dogmatisch, even onderdrukkend, even intolerant is als het door de kerk gegeven onderwijs.

Voor de anarchist is de staat de seculiere vorm van de kerk, zoals de kerk de religieuze vorm was van de staat, het zijn twee vijanden die altijd tot een vergelijk komen op het gebied van de overheersing: wie vroeger de goddelijkheid van Jezus, de Drie-eenheid of het mysterie van de transsubstantiatie geloochend zou hebben, zou veroordeeld zijn tot de dood op de brandstapel. Als men tegenwoordig met enige felheid, maar uitsluitend in woord of geschrift, het dogma van het 'bezit' of dat van het 'vaderland' attaqueert, of een van de vele andere dogma's waarop civiele instituties van de 20e eeuw zijn gegrondvest, dan moet u eens kijken – er zijn voorbeelden te over – of de andersdenkende die schuldig is aan een dergelijk misdrijf niet voor straf in de gevangenis belandt.

Maatschappelijk contract, laat me niet lachen!

Achterhaalde normen en waarden, lachwekkende vooroordelen die volkomen onecht klinken gezien de huidige stand van kennis en wetenschap, en waarvoor op school nog steeds respect wordt bijgebracht; dat is wat het maatschappelijk contract in feite is.

Tegen de socialisten, de communisten en de syndicalisten, die beweren dat de mensheid tot in de kleinste onderdelen wordt bepaald door het economische aspect, zal de anarchist tegenwerpen dat dat louter een speculatie is, want men kan niet zeggen dat de economische factor de enige oorzaak is – zonder ook maar één moment het grote belang daarvan uit het oog te verliezen, aangezien het er voor de mens primair om draait dat hij zich in leven moet weten te houden – van alles wat in de geschiedenis heeft plaatsgevonden; al naar gelang de omstandigheden hebben gebeurtenissen de ene keer een politieke oorzaak, de andere keer een religieuze en zijn er weer een andere keer economische redenen voor aan te wijzen – en dan laten

we klimatologische invloeden nog helemaal buiten beschouwing. Het is lange tijd de gewoonte geweest alle historische gebeurtenissen toe te schrijven aan politieke oorzaken; zoals ze daarvoor werden gezien als Gods ingrijpen in menselijke zaken, zo zou de socialistisch-communistische metafysica de hele geschiedenis willen ophangen aan het economische aspect ervan. Het gaat toch echt veel te ver te beweren dat filosofie, kunst en literatuur permanent hebben afgehangen van economische gebeurtenissen, terwijl in bepaalde perioden daarvan – om slechts één voorbeeld te noemen – heel duidelijk een religieuze invloed te herkennen is.

Na kritisch onderzoek van de kwestie van productie en consumptie voert de anarchist aan dat het gezien de huidige maatschappelijke situatie apert onjuist is de mensen in te delen naar het beroep of het vak dat ze uitoefenen, dat dat in een systeem van overproductie en kapitalistische uitbuiting een arbitraire, gevaarlijke, en zelfs schadelijke indeling is. Is het niet zo dat degene die tarwe of andere graangewassen verbouwt – een van de nuttigste producenten – allerlei soorten van tussenpersonen en tussenhandelaren aan de kost helpt, ten koste van zichzelf en de consumenten? Degene die produceert op een voetstuk zetten is in de huidige situatie louter een drogreden. In zeer veel gevallen produceert hij nutteloze voorwerpen of goederen, of verricht hij arbeid die geen enkele betekenis heeft voor hem als individu of voor de maatschappij. Metaalarbeiders die werken in munitiefabrieken, in wapenfabrieken, in kanonnengieterijen, doen die nuttig werk? Gevangenbewaarders, douanebeambten, pennenlikkers van overheidsinstanties of belastinginners, verrichten die nuttige arbeid? Arbeiders die alleen maar bezig zijn met het fabriceren van sterke drank, aperitiefjes, bittertjes, alle mogelijke 'alcoholische rotzooi', zijn die zinvol bezig? Spoorwegfunctionarissen die zich bezighouden met het vervoer van al die overbodige luxeartikelen, met het laden en lossen van waren waarmee geknoeid is, met het transporteren van soldaten naar de plaats waar ze afgeslacht zullen worden,

vervullen die een functie die enig nut heeft? Het heeft geen zin dat metselaars die gevangenissen, kazernes of kerken bouwen, zich verenigen in revolutionaire vakbonden; het heeft geen zin dat degenen die in de wapenfabrieken van Lebel of Vetterti mitrailleurs en geweren in elkaar zetten en degenen die uniformen naaien, zich aansluiten bij de Bourses du Travail[2]. Zowel daarvoor als daarna leveren ze zinloze productie.

Wel is het zo dat een groot deel van degenen die produceren leven ten koste van de consumenten, aangezien een groot deel van de consumptie de bevrediging van kunstmatig gecreeerde behoeften betreft; ook is het zo dat een groot aantal consumenten door middel van hun kunstmatig gecreëerde behoeften een hele massa producenten van zinloze goederen in stand houden.

Mystici, legalisten, socialistisch-communisten praten lang en breed over een of andere solidariteit die alle mensen zou samenbinden; de ene groep baseert zich daarbij op de loze kreet dat 'God' de vader is van de menselijke soort, de andere groep vindt dat de wet de band is die de mensen met elkaar verbindt, omdat die het hen mogelijk maakt een samenleving te vormen, de derde groep stelt dat productie en consumptie zo onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn dat producent en consument niet zonder elkaar kunnen. Of er nu sprake is van 'God', de wet of de economische realiteit, de mens moet altijd buigen en gehoorzamen.

De anarchist buigt niet en onderwerpt dat ontzagwekkende argument heel koel, heel getrouw aan een kritisch onderzoek. 'Afgedwongen solidariteit', zo zegt hij, 'staat gelijk aan in het geheel geen solidariteit: 'Ik ben absoluut niet solidair met degene die bijdraagt aan de instandhouding van zowel overheersing als uitbuiting, dat is één; en ik ben evenmin solidair met iedereen die meewerkt aan het blijven voortbestaan van omstandigheden die persoonlijke ontwikkeling tegenhouden, dat

---

[2] Arbeidersorganisaties ter bevordering van onderlinge hulp. N.v.d.vert.

is twee; ik ben niet solidair met degenen die zich schuldig maken aan onnodige consumptie of zinloze productie: ik ben er op dit moment uitsluitend solidair mee, omdat ik daartoe gedwongen ben, en iedere kans die ik zie om aan die dwang te ontkomen, grijp ik met beide handen aan. De enige solidariteit die ik ken, is de solidariteit die ik heb geaccepteerd, overwogen, goedgekeurd, na deze eerst nauwkeurig onder de loep genomen te hebben. Ik ben alleen solidair met degenen die dezelfde opvatting over solidariteit hebben als ik.' En geconfronteerd met deze reactie komt aan licht wat de 'universele solidariteit' in feite is: een drogbeeld.

Bij alles lijkt de tendens te zijn dat dingen in het begin vaag, samengesteld, gegroepeerd zijn en zich ontwikkelen in de richting van het enkelvoudige, het unieke. Het samengestelde geheel heeft de neiging uiteen te vallen in enkelvoudige delen, dat valt met onmiskenbare duidelijkheid af te lezen aan onze sterrenhemel. Vroeger dacht en handelde de mens niet individueel; de stam of de clan dacht en handelde voor hem; daarna waren het de leiders van groeperingen – matriarchen, patriarchen, familiehoofden – die dachten en handelden voor degenen die tot hun groep behoorden, hun kinderen, hun cliënten (*cliens*[1]). Met andere woorden, helemaal in het begin was het individu slechts een cel, een bouwsteen van het organisme van leefgemeenschap of gezin; deze cel heeft echter ondanks alles de neiging zich te willen bevrijden van alle soorten 'archieën' en 'cratieën', om zich een zelfstandige entiteit te voelen, over zijn eigen leven te kunnen beschikken en zich te kunnen verenigen met degenen tot wie hij zich aangetrokken voelt. Vooruitlopend op het moment dat het zover is, en voor eigen rekening en risico, zouden de anarchisten kunnen stellen dat zij 'wetenschappelijk' handelen, als zij het niet veel belangrijker vonden om als vrije mensen te handelen.

---

[1] Bij de Romeinen iemand die de bescherming genoot van een patriciër. N.v.d.vert.

Bekritiseren of afbreken, helemaal vanaf het nulpunt opvoeden of alle ballast overboord gooien, nooit eens iets positiefs: Volslagen negatief bezig zijn? 'Hebben jullie als anarchisten', zo zal een lezer ons voor de voeten werpen, 'dan geen enkele voorstelling, al is het maar in de verre toekomst, van een 'anarchistische samenleving', van een wereld die gebaseerd is op het niet bestaan van overheersing, speculatie, uitbuiting, van een toekomstige maatschappij?'

Persoonlijk voelen wij er helemaal niets voor om het te hebben over een toekomstige maatschappij. Niet alleen is dat een idee waarvan al eerder misbruik is gemaakt en dat kan zorgen dat de verkondiger ervan er goed van kan leven, net zoals de priester goed kan leven door de mensen aan het lijntje te houden met het paradijs, maar ook heeft zo'n toekomstige maatschappij in zoverre wel wat weg van het paradijs, dat de beschrijving van alle wonderbaarlijke pracht ervan degene die deze aanhoort in slaap sust en een voldaan gevoel geeft, wat ertoe leidt dat de op dit moment bestaande onderdrukking, tirannie en onderworpenheid worden vergeten, dat de energie om er iets aan te doen verzwakt, dat alle kracht om iets te ondernemen wordt weggenomen.

Bij wijze van strikt persoonlijke hypothese zullen wij echter een poging wagen nader te omschrijven hoe volgens ons zo'n hypothetische 'anarchistische samenleving' eruit zou kunnen zien. Maar nogmaals, wie kan aantonen dat die visie ooit in overeenstemming zal zijn met de algemene opvatting, het algemene streven ten aanzien daarvan? Om realiteit te worden, zouden zedenleren, religies, vooroordelen, leidinggevende groepen, geleide groepen, de aarde van hun aanwezigheid bevrijd moeten hebben. En dat is iets waarvan thans alleen gezegd kan worden dat het in beginsel mogelijk zou zijn. Maar aangezien anarchisten eisen dat zij hun leven hier en nu kunnen leiden, vinden wij niet dat wij het recht hebben hen te laten

wegsoezen op de klanken van een lieflijke melodie, of hen te sturen in de richting van een precies omschreven idee van een anarchistische samenleving. Als het eenmaal zover is zullen de grondslagen voor de nieuwe leefwijze bepaald worden door de dan bestaande werkelijkheid en mentaliteit.

Toch lijkt het erop dat de droom die wij hier op papier zetten – hoe hypothetisch hij ook is en blijft, hoezeer hij ook een hersenspinsel lijkt te zijn, hoezeer ook wijzelf hem beschouwen als een visioen dat gehuld is in de nevel van wat komen zal – het doel te zijn waarheen de meest verheven breinen en de meest gevoelige harten op weg zijn, en als ooit het Rijk van Vrijheid en Harmonie tot stand komt, dan zal de mens zover gekomen zijn dank zij alle richtingaanwijzers die de anarchistische propaganda langs de route heeft geplaatst.

Laten we dus veronderstellen, lezer, dat de dageraad haar stralen laat schijnen over de 'anarchistische samenleving' en dat u – uiteraard 'vervuld van verwondering en verrukking' – een schouwspel ontwaart, waarop u niet uitgekeken raakt. U moet nu niet het idee krijgen dat u onbeschaafde wilden te zien krijgt, gekleed in dierenvellen, met verwarde en samengeklitte haren, die zich met pijn en moeite in leven houden met wat hier en daar uitgegraven wortels. U zult vrije en goede mensen voor u zien die sterk en gezond zijn, die er goed uitzien en kunnen beschikken over alles wat het menselijk vernuft heeft kunnen bedenken op het gebied van nut, gemak, genoegen en vermaak. Geen wetboeken, grondwetten, parlementen, gevangenissen of kazernes meer, maar een sfeer van weergaloze vrijheid en zelfstandigheid!

Ook zult u niet te maken krijgen met mensen die er de kantjes van aflopen of parasiteren, want normaal gesproken is een mens alleen lui als het werk een straf is. Om nog maar eens een prachtige uitspraak van Fourier te gebruiken: werken zal iets leuks, iets plezierigs, een ontspanning geworden zijn. Mensen zullen niet meer de druk voelen van overbelasting, of de dreiging van door de heerser of de baas gestelde eisen, ze zullen de meest vervolmaakte werktuigen tot hun beschikking

hebben, en daarom zullen ze hun werk graag, serieus en met liefde verrichten. Ze zullen in overeenstemming met wat ze goed kunnen en wat ze graag willen, ingedeeld zijn bij de verschillende soorten menselijke arbeid, en daarom zullen ze voortdurend op zoek zijn naar nieuwe vindingen, nieuwe werkwijzen, met het doel de verbetering van kwaliteit en aanblik, verhoging van de waarde van de producten die van hun machines rollen of uit hun handen komen. Ze zullen in de eerste plaats in de weer zijn omdat ze dat zelf prettig vinden, en tegelijkertijd om gemeenschappelijke behoeften te bevredigen.

'Zonder vorm van organisatie?'

Zonder dat iedereen zomaar langs elkaar heen werkt, met de minimale organisatiegraad die in overeenstemming is met de vrije ontwikkeling van het leven van elk individu afzonderlijk en van allen tezamen. Voor bepaalde vormen van menselijke arbeid zal verder gaande organisatie nodig zijn dan voor andere: degenen die in die branches werkzaam zijn, zullen zelf bepalen op welke wijze hun arbeid verricht moet worden. Een planning maken, voorkomen dat er overbodig werk wordt gedaan, wil niet zeggen dat er centralisatie moet plaatsvinden, impliceert niet dat er sprake moet zijn van leiding van bovenaf of van hiërarchische verhoudingen. Elke groep zal, volgens afspraak met andere en na beoordeling van de algemene situatie, zelf bepalen wat haar aandeel zal zijn in de productie die het algemene nut dient, maar die afspraak zal gemaakt worden door de productie-eenheid zelf, en het is beslist niet zo dat er een leidinggevend centrum is dat besluiten neemt en die dwingend oplegt.

Het kan niet anders dan dat men zal kiezen voor de meest praktische en de snelste werkwijze, zodat men die materiële zaken zo snel mogelijk heeft afgewerkt; wanneer dat in een paar uur is gebeurd, zal iedereen weer gauw naar de groep toe gaan waar hij zich in geestelijk of ethisch opzicht thuis voelt en waar zijn leven zich breder kan ontplooien. Ach, nieuwsgierige lezer, wat een enorme hoeveelheid studie- en werkgroepen zou u zien: natuurkundige, filosofische, artistieke, literaire, affectieve!

Op de ene plaats zal men trachten de grenzen van de biologische kennis te verleggen, elders zullen onderzoekers proberen de diepste geheimen van het ontstaan van de aarde te ontraadselen. De ene groep zal zich bezighouden met etnologisch of literair onderzoek, een andere zal de onmetelijke diepten van het heelal doorvorsen en proberen in contact te komen met bewoners van andere planeten; weer een andere zal zich toeleggen op het drukken of uitgeven van gedurfde stellingen die ten doel hebben heel vurige discussies op gang te brengen. Weer een andere zal helemaal opgaan in het voorbereiden, het zo afwisselend mogelijk maken en het verfijnen van allerlei vormen van ontspanning: voordrachten, toneel, kunst, dans, heerlijke festijnen die een feest zijn voor de zinnen. Er zullen groepen zijn die zo dicht mogelijk bij de natuur willen blijven en die, gekleed in onbewerkte dierenvellen, druk in de weer zullen zijn met het omspitten van hun akkers, die de Atlantische Oceaan per se in een zeilschip willen oversteken en per muilezel willen reizen; en niemand zal ze daarvan weerhouden. En niemand zal degene die apart leeft dwingen zich aan te sluiten bij een groep, als hij in afzondering wil werken en tot inzicht komen.

Er zullen talloze groepen zijn, de totale afwezigheid van concurrentie tussen associaties zal gewaarborgd zijn; eenzelfde individu zal deel uitmaken van meerdere groeperingen; hij zal eruit stappen, er weer lid van worden, zelf nieuwe groepen oprichten. Op de ene plaats zal pluralisme in de liefde en de meest totale seksuele vrijheid in praktijk worden gebracht, alle mannen zullen toebehoren aan alle vrouwen en alle vrouwen zullen zich geven aan alle mannen. Elders zal polyandrie en weer ergens anders polygamie in alle vrijheid en op basis van totale vrijwilligheid worden gepraktiseerd; weer ergens anders zal sprake zijn van één-op-één relaties. Zowel permanente behoeften en verlangens als die van voorbijgaande aard zullen bevredigd worden. Dank zij een weldoordachte geboortebeperking zullen kinderen vanaf de wieg een overvloed aan mogelijkheden hebben zich te ontwikkelen en hun eigen identiteit

te vinden: in materieel opzicht zal het hen nooit ergens aan ontbreken, en de moeders, die de natuurlijke opvoedsters van hun kinderen zijn, zullen zich in alle rust – zonder daardoor improductief te worden – kunnen wijden aan de eerste stadia van de ontwikkeling van hun bewust gewilde en overigens weinig talrijke nageslacht.

Dieven zullen er niet meer zijn, aangezien voor iedereen gewaarborgd is dat hij kan beschikken over zijn productiemiddelen. Niemand zal meer uitbuiten of uitgebuit worden, aangezien producent en consument in één persoon verenigd zijn en deze naar eigen believen kan beschikken over het resultaat van zijn eigen arbeid. Niemand meer die onwetend is, aangezien iedereen toegang heeft tot alle kennis. Niemand meer die jaloers is, aangezien er op affectief gebied geen schaarste meer bestaat. Geen onderdrukking of geweld meer, aangezien de vrijheid en de integriteit van de ander in alle opzichten worden gerespecteerd.

Ziekten zullen grotendeels verdwenen zijn, tegelijk met het verdwijnen van veel te dicht op elkaar gepakt leven, gebrek, slechte hygiënische omstandigheden. Geestelijk lijden zal plaatsgemaakt hebben voor het geluk dat voortkomt uit het nastreven van en de overvloed aan gelijktijdige en steeds weer nieuwe ervaringen.

Wij benijden u, lezer, want als u het genot van deze aanblik zou kunnen smaken, dan zouden uw ogen aanschouwd hebben wat zoveel profeten, zoveel martelaren, zoveel mensen die aanzetten hebben gegeven, zo graag zouden hebben willen aanschouwen, terwijl ze er genoegen mee moesten nemen het, in talloze vormen, te verkondigen, voorspellen en voorzien – het einddoel van alle wegbereiders op het gebied van ideeën, een wereld waaruit al het vermijdbare lijden is verdwenen. En dat is wat anarchisten, door in volledige vrijheid 'kameraadschap' te betrachten, nu vandaag al in eigen kring willen realiseren, zonder te wachten tot de 'nieuwe mensheid' is ontstaan.

Jules Lermina
Parijs 1839 – 1915

Lermina is pas achttien als hij trouwt, vlak nadat hij geslaagd is voor zijn eindexamen van de middelbare school; het jaar daarop wordt hij vader. Om in zijn onderhoud te voorzien heeft hij van 1857 tot 1859 allerlei baantjes. Hij is secretaris op een politiebureau, wordt bankbediende en gaat daarna naar Engeland om in zaken te gaan. Dat draait echter op een mislukking uit. Hij keert terug naar Frankrijk en wordt verzekeringsinspecteur.

In 1859 begint hij zijn loopbaan als journalist en ontpopt zich als een felle tegenstander van het Tweede Keizerrijk van Napoleon III. In 1867 richt hij een eigen blad op, *Le Corsaire* (De Piraat), dat een uitgesproken republikeinse en socialistische signatuur heeft. Zijn uitspraken hierin leiden ertoe dat hij tot enige maanden gevangenisstraf wordt veroordeeld. Andere polemische geschriften, maar vooral zijn in 1870 verschenen brochure *MM. Les propriétaires! Plus de loyers!* (Huisjesmelkers! Jullie krijgen geen huur meer!), waarbij hij zich had laten inspireren door Proudhon, leverden hem twee jaar gevangenisstraf op. Toen echter in 1871 de Derde Republiek werd uitgeroepen, kwam hij vrij.

Vanaf dit moment wijdde hij zich volledig aan het schrijven. Hij schreef onder zijn eigen naam, onder het pseudoniem William Cobb of anoniem. Hij had .een zeer brede belangstel-

ling, wat ook tot uiting komt in zijn zeer omvangrijke oeuvre, dat onder meer een aantal sociale avonturenromans omvat, waarin zijn maatschappelijke betrokkenheid duidelijk aanwezig is. Zo schrijft hij - vanuit een socialistisch perspectief - twee keer een vervolg op de *Graaf van Monte-Cristo* van Alexandre Dumas. In het eerste, *De zoon van Monte Cristo*, schrijft de hoofdpersoon Dantès aan het eind van de roman een testament waarin hij zichzelf moreel veroordeelt: Hij stelt dat de mens op aarde is om een sociale taak te vervullen terwijl hij zelf alleen uit egoïstische motieven heeft gehandeld. Hij heeft berouw dat hij zijn onmetelijke rijkdom niet heeft gebruikt om het lot te verlichten van de arme mensen die creperen van armoede.

In een andere avonturenroman, *Les Mystères de New-York* (1874), stelt Lermina het ongebreidelde kapitalisme van de Verenigde Staten aan de kaak.

Vanaf 1880 verdiept hij zich in het occultisme en schrijft een aantal fantastische vertellingen waaronder *La deux fois morte* (De vrouw die twee keer stierf). In dit verhaal ontwikkelt een jonge weduwnaar een techniek om zijn gestorven vrouw weer uit de dood te laten opstaan.

Ook schreef hij een groot aantal populair wetenschappelijke werken, over zeer uiteenlopende onderwerpen zoals een catalogus over de belangrijkste schrijvers van zijn tijd (1884), een encyclopedie in zakformaat (1906) en een woordenboek Frans-Argot (dieventaal).

Omstreeks 1906 wordt hij anarchist en interesseert zich voor anarchistische leefgemeenschappen. In 1903 had Fortuné Henry in Aiglemont (in de Franse Ardennen) een anarchistische kolonie opgezet, genaamd *L'Essai* (Het experiment). Over de sfeer en de werkwijze van de kolonie schrijft Lermina een geestdriftig verslag. in het anarchistische blad *Le Libertaire*. Hij publiceert ook de hier vertaalde eerste brochure van deze kolonie, *L'ABC du Libertaire* (1906).

In 1913 verschijnt zijn laatste roman *L'Effrayante Aventure* (Het afschuwelijke Avontuur).

JULES LERMINA
HET ABC VAN DE LIBERTAIR

Jonge kameraad, je hebt me gevraagd – en daarbij was onmiskenbaar sprake van een zekere ironische ondertoon – je uit te leggen wat een libertair is, of liever gezegd, wat een libertair hoort te zijn; aangezien ik weet dat je het goed meent, al heb je de algemeen menselijke neiging de spot te drijven met wat je nog niet begrijpt, zal ik proberen je nieuwsgierigheid te bevredigen.

Maar je moet vooral niet denken dat ik tegenover jou de houding aanneem van een geleerde of een profeet; en je moet er vanaf het allereerste begin op gespitst zijn mijn uitspraken niet te aanvaarden als dogma's waartegen niets valt in te brengen, maar ze juist te bediscussiëren, ze met je eigen verstand grondig te onderzoeken en pas te accepteren dat ze waar zijn, wanneer je eigen inzichten je ervan hebben overtuigd dat ze als zodanig kunnen worden aangemerkt.

De enige deugdelijke en diepgaande vorm van onderricht is het onderricht dat je jezelf geeft. Iedereen moet zijn eigen leermeester zijn en degenen die kennis menen te bezitten horen hun opvattingen niet dwingend op te leggen, maar horen hun ideeën met uitgewerkte argumentaties aan anderen te presenteren als zaadkiemen, zodat deze in hun hersenen tot ontwikkeling kunnen komen.

Allereerst moet je het volgende bedenken: iedere keer dat iemand het heeft over geluk voor iedereen, algemeen welzijn, vreugde in de wereld en vrede op aarde, wordt hij van alle kanten luidkeels gehoond.

Wat is dat voor een drammerige idioot, die denkt dat geluk mogelijk is! Waar haalt hij de euvele moed vandaan de meedogenloze strijd die mensen tegen elkaar voeren te veroordelen?

Het goede is een utopie, het kwade is de enige echte realiteit, en ieder met verstand begiftigd wezen heeft de morele plicht het kwaad te verergeren door het principe van concurrentie en strijd toe te passen op alle aardse goederen, en daarbij niet terug te deinzen voor het meedogenloze middel om te doden.

Degene die wil dat de mensheid gelukkig is, wordt niet alleen voor gek verklaard, maar al gauw bestempeld als misdadiger, als iemand die in wezen gevaarlijk is, met als gevolg dat hij wordt vervolgd, opgejaagd en zo mogelijk gedood.

Dus, jonge kameraad, begin ermee bij jezelf te rade te gaan, je af te vragen of je bereid bent alle denkbare vernedering en vervolging te ondergaan zonder de moed te verliezen en door de knieën te gaan.

Je moet goed beseffen dat je, omdat je het geluk van anderen nastreeft, behandeld zult worden als een vijand, als paria, dat je door alles en iedereen uitgestoten zult worden, dat je permanent het land uit gejaagd zult worden, totdat een razende meute je afmaakt als een stuk ongedierte.

Als je daarentegen met alle algemeen gebruikelijke dwalingen meegaat, jezelf toerust met alle materiële en immorele wapenen die de maatschappij heeft gesmeed, als je je vastberaden in het zogeheten normale leven stort, als je probeert andere mensen te vertrappen om van hun lichamen een voetstuk voor jezelf te maken, als je erin slaagt zoveel mogelijk mensen te ruïneren en te laten verhongeren en van de buit die zij je opleveren grote rijkdom op te bouwen, als je oorlog tussen de mensen tot je hoogverheven doelstelling maakt, als je droomt van overwinningen, van roem en overheersing, als je iedere scrupule, alles wat je geweten je ingeeft van je afwerpt, als je uitgaat van de stelregel 'Ieder voor zich!', en die tot het uiterste doorvoert...

Dan zul je rijk worden – terwijl anderen in armoede en ellende leven – dan zul je machtig worden door het vertrappen en vernederen van je medemensen, dan zul je vreugde scheppen in hun lijden en zal hun dood jou in leven houden, dan zul je titels en privileges vergaren, dan zul je getooid worden met

onderscheidingen en zullen je medeplichtigen je een schitterende uitvaart bezorgen...

Maar dan zul je een egoïst zijn, een ploert, een echte misdadiger...

Precies het tegenovergestelde van wat een libertair hoort te zijn.

Want de libertair is iemand die integer is, dat wil zeggen iemand die boven en buiten de Maatschappij staat, iemand die zich niet te buiten gaat aan leugenachtige woorden over eer en deugd – die laag-bij-de-grondse dingen die de beschaafde volken bedacht hebben om hun tekortkomingen en slechte eigenschappen te verhullen -, iemand die alle onwaarheden van de hand wijst die door leugenachtige filosofen en huichelachtige theoretici onderwezen worden, iemand die geen enkel compromis, geen enkel gemarchandeer, geen enkele concessie accepteert, kortom iemand die rechtvaardigheid wil, enkel en alleen rechtvaardigheid, voor zichzelf en voor iedereen, tegen alles en iedereen – en ook zichzelf – in.

Wantrouw jezelf, kameraad, en wel om de volgende reden: Je bent op aarde gekomen, voorzien van de dierlijke instincten waarvan je een product bent; je stamt af van wrede, onwetende en gewelddadige wezens, en je geestelijke erfgoed bestaat uit meedogenloosheid.

Bij degenen die denken dat ze de besten zijn, is de basis slecht, in de eerste plaats omdat de mens een dier is dat op weg is naar de volmaaktheid, maar nog lang niet volmaakt is, maar ook, en vooral, omdat je, vanaf het moment waarop je geboren bent, de vergiftigde lucht van menselijke beschaving hebt ingeademd, omdat je ogen, toen ze nog maar net open waren, het kwaad hebben aanschouwd, omdat je oren onrechtvaardigheid hebben gehoord en omdat je – zonder dat je er iets aan kon doen en zonder dat op dat moment gezegd kon worden dat je volledig verantwoordelijk en aansprakelijk was – door en door, tot in merg en been, doordrongen bent geraakt van de gebreken en tekortkomingen van de maatschappij.

Je wordt niet als libertair geboren, je maakt jezelf tot libertair.

Denk vooral niet dat het een eenvoudig karweitje is, jezelf helemaal opnieuw vorm te geven. Je komt niet tot inzicht in het begrip rechtvaardigheid door een soort wonderbaarlijke inspiratie, door een openbaring van bovenaf.

Je moet er voortdurend hard aan werken, jezelf kritisch onder de loep nemen, alle feitelijkheden om je heen steeds secuurder onderzoeken, om er stukje bij beetje in te slagen je te ontdoen van de dikke laag van vooroordelen en leugens die door eeuwenlange aanslibbing is ontstaan.

Dan komt er een dag waarop opeens het licht dat je de weg wijst voor je ogen zichtbaar wordt.

Bedenk wel, kameraad, dat je alleen op de goede weg bent wanneer je je eigen geweten kent. Zoek en vind je eigen geweten, neem geen genoegen met 'min of meer', en zelfs wanneer het in jouw ogen zuiver en rechtvaardig is, moet je de moed hebben het steeds nauwkeuriger te onderzoeken; en dan zul je constateren dat er nog steeds heel wat gebreken te corrigeren zijn en heel wat vuil weggeruimd moet worden.

Bevrijd je van egoïsme.

Zeker, het is goed je gelukkig te voelen, het is goed te genieten van het leven.

Maar houd altijd deze waarheid in gedachten dat niemand echt volledig gelukkig kan zijn, zolang er nog één enkel wezen bestaat dat ongelukkig is.

Dat is een van die stelregels waarover de sociaal-filosofen hun schouders ophalen: het schijnt zo te zijn dat persoonlijk geluk voldoende is om alle menselijke aspiraties te bevredigen. Laat de rest maar verrekken, als ik maar blijf leven.

Die redenering is tegelijkertijd onrechtvaardig en absurd.

De ellende van de een vormt altijd een gevaar en een bedreiging voor de ander; een situatie waarin geen sprake is van evenwicht, leidt tot een reactie, en ook de allergrootste, meest ongegeneerde egoïst moet rekening houden met mogelijke wraakacties en onverwachte aanvallen van de misdeelden.

Daardoor ontstaat een permanente onrust, een gevoel van instabiliteit dat het genot vergalt.

En dan laat ik het gevoel van mededogen nog buiten beschouwing, dat gevoel dat men probeert te onderdrukken door aan liefdadigheid te doen, maar dat blijft voortbestaan in de diepste diepten van de gewetens die op het eerste gezicht het meest ontoegankelijk zijn voor edelmoedige gevoelens.

In de huidige maatschappelijke situatie kan in feite niemand in alle oprechtheid denken dat hij zekerheid heeft voor de dag van morgen; de strijd van alledag leidt tot onvoorstelbaar grote verschuivingen en degenen die helemaal aan de top staan, kunnen het diepst vallen.

De libertair wil een maatschappij waarin geen plaats meer is voor afgunst en jaloezie, voor gedachten aan herovering, dat wil zeggen een maatschappij waarin iedereen in volledige vrijheid leeft, al zijn talenten volledig kan ontplooien en al zijn behoeften volledig kan bevredigen, en waarin niemand meer met een ander hoeft te ruziën over bestaansmiddelen.

En dat, beste kameraad, is precies het tegenoverstelde van wat de autoritaire en religieuze doctrines verkondigen.

Het instellen van gezag van bovenaf dient alleen om maatschappelijke ongelijkheden te beschermen, te verdedigen en in stand te houden: eigendomswetgeving, leger, politie, rechterlijke macht, wetboeken en verordeningen zijn alleen ingevoerd om de instandhouding te waarborgen van de wanverhoudingen die mensen zijn opgelegd door de maatschappij, om de vrijheid van de een aan banden te leggen ten voordele van de ander, om maatregelen die de legalisering betekenen van het uitbuiten en kaalplukken waardoor de grote meerderheid in armoede leeft, tot in lengte van dagen te laten voortbestaan.

Vandaar het logische gevolg dat de libertair, zonder zich ook maar even te laten ophouden door enige gedachte aan al zo lang bestaande tradities, het maatschappelijk stelsel van top tot teen wil veranderen door de vernietiging van de onrechtvaardige grondslagen die de benaming gezag en bezit dragen; verdere hervormingen zullen dan, als onvermijdelijke consequenties, vanzelf volgen.

Als je me goed hebt begrepen, beste kameraad, dan zie je al enig licht gloren: je begint te onderkennen dat je eerste stap, de meest zinvolle van allemaal, eruit moet bestaan dat je alle maatschappelijke dogma's verwerpt waaronder je geheugen en je geweten zijn bedolven.

Kom allereerst tot het besef dat je je moet verzetten tegen niets betekenende stelregels, tegen voorschriften die alleen als je er van buitenaf tegenaan kijkt de bedrieglijke indruk geven dat ze waar zijn.

Neem niets voetstoots aan, geloof nooit iets zomaar. Welk idee ook tegen je wordt geuit, welke geen tegenspraak duldende uitspraak, welk onvoorwaardelijk gebod je ook in je boeken tegenkomt, laat je niet weerhouden door het gezag van wat al eeuwen bestaat of de waarde die een woord of een naam geacht worden te hebben.

Vat de koe bij de horens en bekijk het probleem nauwkeurig; en dan zul je altijd zien dat het slinkt en afbrokkelt als een sneeuwbal die een kind in zijn handen ronddraait.

Neem bijvoorbeeld het godbeginsel, dat vandaag de dag nog steeds springlevend is. Bij de meeste mensen die zichzelf als vrije denkers betitelen - je zou haast kunnen zeggen bij alle – zit dat idee er zo diep ingeprent dat ze verklaren dat ze niet geloven in al die mysteries, misprijzend neerkijken op alle riten en tegen alle uitingen van religiositeit zijn, maar dat ze toch, zodra je ze in een hoek gedreven hebt en ze onder druk zet, de beperking aanbrengen dat ze weliswaar niets voor waar aannemen, maar niet uitdrukkelijk het bestaan van God ontkennen.

Ze zien niet in dat deze geringe concessie voldoende is voor degenen die munt slaan uit religies. Want God betekent gezag van bovenaf, hiërarchie, de noodzaak om te bidden, de kerk en de priester.

Je schept niet een of andere fantasiegod die schuilgaat in de nevelen van het onkenbare, zonder meteen te proberen een relatie te creëren tussen hem en jezelf. Al heel gauw zal gesproken worden over zijn goedheid en rechtvaardigheid, en aange-

zien alles om ons heen alleen maar ontregeling en onrechtvaardigheid is, zal de stap gauw gezet zijn naar de beloningen in het paradijs die zijn onmetelijke mededogen in petto heeft.

En altijd weer klinkt hetzelfde deuntje:

Je kunt zeggen wat je wilt, maar het idee van het godsbestaan is noodzakelijk.

Het is inderdaad noodzakelijk voor diegenen die niet de moed hebben de werkelijkheid onder ogen te zien, namelijk dat wij het product zijn van een kosmische evolutie die we tot op heden nog niet hebben kunnen doorgronden, maar dat er tegelijkertijd één ding als een paal boven water staat, en dat is dat de aarde ons, voor zover dat binnen onze vermogens ligt, toebehoort, en dat wij de morele plicht hebben het best mogelijke gebruik te maken van de leefomgeving die ons ten deel gevallen is en deze met toepassing van al onze levenskracht te veranderen in een verblijfplaats waar het goed toeven is en waar zo weinig mogelijk lijden bestaat.

Als dat je uitgangspunt is, en dat is het enige dat in overeenstemming is met het rationele denken, dan schuift het godsidee steeds verder naar de achtergrond, tot het helemaal uit het zicht verdwijnt.

In welk opzicht is een god voor ons noodzakelijk voor het ontginnen van de aarde, voor het verder ontwikkelen van alles wat deze oplevert, voor de verwezenlijking van een beter en gemakkelijker leven.

Als gevolg van bepaalde aangeboren gaven beschikken wij over het vermogen om ruimschoots in onze behoeften te voorzien. We stellen objectief vast dat niets kan worden bereikt zonder ervoor te werken; we weten dat de aarde, als de mens helemaal niets doet, onontgonnen en wreed voor haar kinderen blijft. Ze vergiftigt hen met haar verstikkende dampen, ze verplettert hen onder instortingen en aardverschuivingen, ze onthoudt hen de vrucht van haar schoot, die geschonden moet worden om ons sterker te maken.

Welke rol speelt God in dit alles?

Men zal tegen ons zeggen dat hij de onzichtbare kracht is.

Geef dan in elk geval toe dat deze kracht, behalve om de arbeid van de mens mogelijk te maken, alleen wordt toegepast om pestepidemieën of hongersnoden teweeg te brengen, en dat er dus geen enkele reden is hem te vereren.

Ja, die kracht bestaat, dat is de levensdrang. We stellen vast dat hij er is, maar in welk opzicht is het nodig hem te aanbidden, want wij moeten zelf bepalen hoe we hem zullen toepassen en we moeten hem zelf perfectioneren. We moeten hem bestuderen door na te gaan wat de effecten en de directe oorzaken ervan zijn en hem dwingen het maximale resultaat te leveren waartoe hij in staat is.

Heb je iets aan God bij die taak? Ben je zo iemand die gelooft dat gebeden regen brengen en dat een rotsblok opzij gaat omdat je er een kruis over slaat? Je weet heel goed dat die zogenaamde wonderen stuk voor stuk leugens zijn, en naarmate meer mensen onderwijs krijgen en naarmate de waanzin van de mystiek verdwijnt, zal zich geleidelijk aan geen enkel feit meer voordoen dat in strijd is met de wetten van de zwaartekracht of met die van chemische reacties.

Is god nodig voor het groeien van het graan? Wanneer heeft hij ons geholpen bij het omleiden van een bergstroom? Wat is zijn aandeel in de aanleg van spoorwegen, oceaanstomers of telefoontoestellen?

Heb je bij het verrichten van de handelingen van het leven van alledag het gevoel dat je daar een god bij nodig hebt? Je leeft zonder hem en buiten hem en de gedachte aan hem zou geen moment bij je opkomen, als bepaalde mensen er geen belang bij hadden voortdurend zijn naam tegen je te noemen en te beweren dat hij bestaat.

En dat zijn degenen die jouw zwakheden en lafheden uitbuiten.

Ja, God is noodzakelijk om het dogma van boven ons gesteld gezag en hiërarchie in te voeren. De gedachte dat hij bestaat vormt het fundament voor het in de gehele maatschappij heersende stelsel van maatschappelijke ongelijkheid.

De gedachte dat God bestaat ligt ten grondslag aan alle

overheersing, want daarvoor kan geen andere bestaansgrond worden aangevoerd en daarom wordt er maar een beroep gedaan op een soort van godswege toegekend recht.

Voor koningen, bazen, bezitters, graaiers en zakkenvullers is het godsidee noodzakelijk, omdat dat het enige is waaraan ze enige schijn van een rechtsgrond kunnen ontlenen. Zij hebben de grote meester bedacht om te kunnen verklaren dat zij zijn afgevaardigden zijn en om in zijn naam de grote massa te kunnen onderdrukken.

God is noodzakelijk voor de grondbezitter, want als hij niet het verzinsel had bedacht van een god die de grond toekent, zou hij nooit tot de snode onzingedachte hebben kunnen komen van permanente inbezitneming op basis van verovering, dat wil zeggen diefstal. Ze hebben het Geweld uitgeroepen tot god en al hun energie gericht op het in stand houden van deze leugen die ze toepasten om zichzelf te bevoordelen.

Het godsidee is alleen noodzakelijk voor onderdrukkers en bezitters, voor degenen die de rechten van de gemeenschap ontkennen.

Om die gedachte er bij de grote massa goed in te krijgen, heeft men er met duivelse slimheid het idee van schadeloosstelling doorheen gemengd. Wie op aarde heeft geleden, zal in het hiernamaals eeuwig geluk deelachtig worden. Hoe ongelukkiger je hier op aarde bent geweest, hoe gelukkiger je in de hemel zult zijn.

Vandaar de berusting van de mens, vandaar dat hij datgene wat hem toebehoort – de aarde – afstaat aan de meedogenlozen en de zwendelaars.

Voor hen is het godsidee noodzakelijk, omdat ze met behulp daarvan eeuwenlang een halt hebben kunnen toeroepen aan de mensenrechtelijke aanspraken, omdat de mensen, die onwetend, deemoedig en zwak waren, gebukt gingen onder het geweld en de hand die hen sloeg kusten, in de onzinnige hoop op genoegdoening in de hemel.

Bevrijd jezelf van het godsidee en richt je blik op de aarde, in plaats van als gehypnotiseerd naar de hemel te blijven sta-

ren. De aarde is je instrument om je welzijn te verwezenlijken. Dan zul je niet langer accepteren dat de goederen die aan iedereen toebehoren in bezit zijn van een paar mensen, dan zul je niet meer accepteren dat je voor de vervulling van je levensbehoeften afhankelijk bent van theoretische speculaties die in feite neerkomen op georganiseerde moord.

Dan zul je beseffen dat de liefdadigheid die wordt verricht in naam van God in werkelijkheid niet anders is dan de instandhouding van armoede en ellende.

Dan zul je inzien hoe waar de uitspraak is die te vroeg werd gedaan om goed begrepen te kunnen worden: God is het kwaad.

Want God is het begrip dat staat voor de tirannie in al haar verschijningsvormen, voor bezit met alles wat daar bij hoort aan monopolisering en inbeslagname, voor de verheerlijking van lijden, voor de ontkenning van het recht op welzijn en geluk, op het vruchtgebruik van aardse goederen. 'God' staat voor het als smerig en onzedelijk afschilderen van onze lichamelijke verlangens, van de liefde, van de voortplanting. 'God' staat voor de ontmenselijking van de mensheid.

En dat begrip, dat uitsluitend lijden, haat en onrechtvaardigheid voortbrengt, zou noodzakelijk en onvermijdelijk zijn!

Degenen die dat zeggen en tegelijkertijd van mening zijn dat hun denken vrij is, zijn lafhartigen die hun eigen verstand niet durven gebruiken.

Het is juist noodzakelijk dat het godsidee vervaagt en verdwijnt. Pas dan zal de mens helemaal meester zijn van zijn eigen denkvermogen en al zijn kracht richten op het tot stand brengen van het algemeen welzijn, door in solidariteit te werken aan de ontginning en bebouwing van het enige gebied dat binnen zijn bereik ligt, de aarde.

Wanneer zijn geest ontdaan is van de verduisterende laag van het waanidee dat religie is, zal hij zijn denkvermogen echt vrij kunnen laten werken, en dan zal zijn kijk op het leven veranderen. Wanneer hij die vrijheid heeft heroverd, zal hij die in alle omstandigheden in praktijk brengen en dan zullen de af-

stompende vooroordelen één voor één verdwijnen en zal het ware licht gaan stralen.

Laten we nu eens kijken hoe de denkende mens, die bevrijd is van het godsidee, verwikkeld is in de strijd met de andere valse axioma's, die overigens allemaal alleen maar uitvloeisels zijn van dat idee.

Dus daar sta je dan temidden van de mensen, je gelijken, en verder is daar ook de aarde waaruit jullie, zij en jij, datgene moeten zien te halen wat nodig is om in jullie levensonderhoud te voorzien.

De mensen zijn jouw gelijken en jij bent hun gelijke.

En nu wil ik graag dat je even goed oplet.

Wanneer je begint over gelijkheid, krijg je meteen op bitse toon te horen dat gelijkheid een utopie is, dat ook de natuur zelf laat zien dat gelijkheid niet bestaat, dat mensen ter wereld komen met verschillen in hun lichamelijke en geestelijke gesteldheid – de een is sterk, de ander zwak, de een is uiterst intelligent, de ander heeft een beperkt denkvermogen – en op basis van deze uitgangsstellingen rechtvaardigen ze de maatschappelijke verschillen, armoede tegenover rijkdom, arbeiders en kapitaal, onwetendheid en gestudeerdheid, en uiteindelijk ook de strijd tussen de mensen onderling, met al zijn slachtingen en gruwelen.

En degene die gelijkheid nastreeft, voelt zich overrompeld en weet niet zo gauw wat hij daarop moet antwoorden.

Want op dat punt laten we ons, net als in alle maatschappelijke discussies, beetnemen door een onjuiste definitie die verheven is tot dogma.

Helemaal in het begin zijn alle mensen gelijk, dat wil zeggen dat alle mensen ter wereld komen met het verlangen om te leven en met materiële en geestelijke behoeften die in beginsel voor iedereen gelijk zijn: de ene mens die honger heeft, is gelijk aan de andere mens die honger heeft. De primaire levensbehoeften zijn voor iedereen gelijk, en er is sprake van volmaakte en totale gelijkheid in de volgende uitspraak, waaraan

absoluut niet te tornen valt: Alle mensen, zonder één enkele uitzondering, hebben het verlangen en het recht hun behoeften te bevredigen en hun lichamelijke en geestelijke vermogens te gebruiken.

Hoe groot die behoeften en die vermogens bij ieder afzonderlijk individu zijn, dat is een bijkomstige kwestie. Het objectief vaststaande feit – het verlangen en het recht om te leven – is voor iedereen gelijk.

En dat, en alleen dat, is wat gelijkheid werkelijk is, en die gelijkheid moet gerespecteerd worden door dat recht op leven dat iedereen heeft, ook in de praktijk toe te passen.

Op die manier heb je vaste grond onder de voeten, kameraad: als onderdeel van de natuur heb je – net als al je soortgenoten, niet meer en niet minder, maar precies evenveel als zij – het recht om te leven, en niemand mag jou – of wie dan ook – beletten van dat recht gebruik te maken.

En waar kunnen je bestaansmiddelen anders vandaan komen dan van de aarde. Dus de aarde is van jou, en ook van al je gelijken. Het vermogen de aarde te bewerken en eruit te halen wat je nodig hebt om te leven, is een natuurlijk deel van je wezen, en niemand heeft het recht dat te onderdrukken.

Dat betekent dat degene die zich een deel toe-eigent van die aarde, die een te bewerken middel is dat aan de gemeenschap toebehoort, een daad begaat die strijdig is met het menselijke basisprincipe, en dus is grondbezit, dat wil zeggen de onrechtmatige inbeslagname van een stuk aarde door wie dan ook, diefstal van de gemeenschap.

En nu zie je dat grondbezit – dat heilige en onaantastbare grondbezit – in zijn ware gedaante, namelijk een onrechtmatige toe-eigening en roof, nu wordt duidelijk dat dit onveranderlijke dogma niets anders is dan geweldpleging en een antisociale misdaad.

De aarde is het arbeidsinstrument – dat wil zeggen het instrument om te leven – van alle mensen. Degene die zich de aarde toe-eigent, besteelt de mensheid, en wanneer hij er-

absoluut niet te tornen valt: Alle mensen, zonder één enkele uitzondering, hebben het verlangen en het recht hun behoeften te bevredigen en hun lichamelijke en geestelijke vermogens te gebruiken.

Hoe groot die behoeften en die vermogens bij ieder afzonderlijk individu zijn, dat is een bijkomstige kwestie. Het objectief vaststaande feit – het verlangen en het recht om te leven – is voor iedereen gelijk.

En dat, en alleen dat, is wat gelijkheid werkelijk is, en die gelijkheid moet gerespecteerd worden door dat recht op leven dat iedereen heeft, ook in de praktijk toe te passen.

Op die manier heb je vaste grond onder de voeten, kameraad: als onderdeel van de natuur heb je – net als al je soortgenoten, niet meer en niet minder, maar precies evenveel als zij – het recht om te leven, en niemand mag jou – of wie dan ook – beletten van dat recht gebruik te maken.

En waar kunnen je bestaansmiddelen anders vandaan komen dan van de aarde. Dus de aarde is van jou, en ook van al je gelijken. Het vermogen de aarde te bewerken en eruit te halen wat je nodig hebt om te leven, is een natuurlijk deel van je wezen, en niemand heeft het recht dat te onderdrukken.

Dat betekent dat degene die zich een deel toe-eigent van die aarde, die een te bewerken middel is dat aan de gemeenschap toebehoort, een daad begaat die strijdig is met het menselijke basisprincipe, en dus is grondbezit, dat wil zeggen de onrechtmatige inbeslagname van een stuk aarde door wie dan ook, diefstal van de gemeenschap.

En nu zie je dat grondbezit – dat heilige en onaantastbare grondbezit – in zijn ware gedaante, namelijk een onrechtmatige toe-eigening en roof, nu wordt duidelijk dat dit onveranderlijke dogma niets anders is dan geweldpleging en een antisociale misdaad.

De aarde is het arbeidsinstrument – dat wil zeggen het instrument om te leven – van alle mensen. Degene die zich de aarde toe-eigent, besteelt de mensheid, en wanneer hij er-

naar streeft die diefstal een permanent karakter te geven, begaat hij een daad die zo tegen alle logica ingaat en tegelijkertijd zo monsterlijk is, dat men zich terecht vol verbazing afvraagt hoe het mogelijk is dat die daad gepleegd is.

Maar om zichzelf het recht toe te kennen deze onrechtvaardigheid te begaan en voor onbepaalde tijd in stand te houden, heeft de Maatschappij die andere onrechtvaardigheid in het leven geroepen, het opgelegd gezag, dat wil zeggen gezag waarbij kracht in stelling wordt gebracht tegen recht en waarbij geweld wordt gebruikt als antwoord op gerechtvaardigde eisen.

Zich baserend op het idee van een God die alles geschapen heeft en aan wie alles toebehoort, heeft de maatschappij door middel van een sluw proces van leugen en bedrog het bedenksel tot leven gewekt dat die mysterieuze kracht heeft goedgevonden dat de aarde, ten voordele van een kleine groep, in stukken werd verdeeld; en uit dit primaire onrecht zijn alle andere onrechtvaardigheden voortgekomen.

Dus, kameraad, wijs bezit van de grond van de hand, zoals je het bestaan van God van de hand hebt gewezen, zoals je straks alle misdadige en onderdrukkende bedenksels zult afwijzen waaraan grondbezit ten grondslag ligt.

Als gevolg van het grondbezit is de vrijheid verdwenen, vanaf het recht om naar believen te gaan en te komen, waaraan een halt is toegeroepen door muren en slagbomen die verdedigd worden door politiemannen en magistraten, tot aan de vrijheid om te werken, aangezien de grondbezitter de macht heeft zijn grond braak te laten liggen en ieder ander de mogelijkheid te ontzeggen er de voor zijn bestaan noodzakelijke ingrediënten uit te halen.

Grondbezit is niet alleen diefstal, het is ook moord, want het is de grondslag voor de uitbuiting van de ene mens door de andere, van het op leugens gebaseerde recht van de bezitter om het recht om te werken – en dan tegen betaling van een belachelijk loon - alleen te verlenen als het hem winst oplevert;

grondbezit heeft geleid tot het ontstaan van een proletariaat, heeft armoede en ellende teweeggebracht, is de gruwelijke en meedogenloze uitingsvorm van egoïsme, geldzucht en morele verdorvenheid; grondbezit is het verschijnsel dat de meeste doden op zijn geweten heeft.

Grondbezit is moord, want in naam van dat zogenaamde recht, dat alleen gebaseerd is op plundering en verovering – en dus op geweld – hebben groepen mensen verklaard dat zij als enigen het gebruiksrecht hebben van een kleiner of groter stuk grond, en zich tot absolute heren en meesters ervan uitgeroepen; ze hebben tussen hun respectieve grondgebieden versperringen opgeworpen, die ze grenzen genoemd hebben, en hebben bij die groepen mensen – die getooid werden met de naam naties – gevoelens van haat en rivaliteit opgewekt die onafgebroken tot uiting gebracht worden in de vorm van de allerergste gewelddaden, talloze moorden, brandstichtingen, verkrachtingen en andere uitingen van de dierlijke aspecten van de menselijke natuur.

Grondbezit is een leugen, want terwijl in grondwetten die ons worden opgelegd en die het privébelang boven het algemeen belang stellen, staat dat het eigendomsrecht heilig is en aan niemand ontnomen kan worden, zijn miljoenen mensen beroofd van hun recht op de aarde, ten voordele van een overheersende en uitbuitende klasse.

Grondbezit is de ultieme vorm van egoïsme: het is de keiharde wederrechtelijke inbezitneming van datgene wat van iedereen is, van de aarde die aan de gemeenschap toebehoort en op geen enkele rechtsgrond tot bezit kan worden verklaard van een kleine groep feodale leenheren. Grondbezit is de oorsprong en de oorzaak van alle onrechtvaardigheden, van alle misdrijven en schanddaden die hun bloedige sporen door de geschiedenis hebben getrokken.

Het wordt in stand gehouden door het erfrecht, dat niets anders is dan de permanente continuering van een ooit gepleegde onrechtmatige daad.

Grondbezit heeft nog een tweede uitingsvorm, die wordt

aangeduid met de benaming kapitaal; net als grondbezit is kapitaal diefstal, moord en onrechtvaardigheid.

Aangezien de aarde toebehoort aan de mensheid als geheel, aan de gemeenschap, behoort ook datgene wat de aarde voortbrengt toe aan de mensheid, de gemeenschap.

Die zorgt ervoor dat de aarde, die de natuur ons als werktuig heeft gegeven, ook iets voortbrengt, en de opbrengst van die noodzakelijke arbeid van de gemeenschap als geheel behoort toe aan alle mensen en kan niet worden aangemerkt als bezit van individuele personen. Op de veelsoortige rijkdommen die de aarde voortbrengt als resultaat van menselijke arbeid kunnen alle mensen evenveel aanspraak maken om hun materiële en geestelijke behoeften zo volledig mogelijk te bevredigen.

Beste kameraad, je zult wel geregeld hebben horen praten over 'zelf van de grote hoop pakken wat je nodig hebt' en heel wat brave burgers zullen in lachen zijn uitgebarsten bij die wat volkse aanduiding.

Die 'hoop' – die algemeen bezit is – van geproduceerde goederen moet wel flink groot zijn om te zorgen dat iedereen kan krijgen wat hem toekomt. En wat zien we tegenwoordig gebeuren? Mensen die zich baseren op eigendomsrecht en op onwettig opgebouwd kapitaal maken voor zichzelf 'hopen' waarin ze zelf naar hartenlust kunnen graaien, terwijl miljoenen mensen helemaal niets hebben.

Ze worden omringd door een horde parasieten die met een regen van wettelijke regels en kogels de verhongerende mensen verdrijven die aan die ontzaglijke hoeveelheid proviand lijken te willen komen.

Die kapitalisten matigen zich het recht aan goederen te laten wegrotten – dat is hun absolute macht – terwijl honderden mensen zich ermee in leven hadden kunnen houden; dat zijn koningen en bazen, hun wil is wet, zij kunnen als ze dat willen op een door henzelf gekozen moment ellende en honger laten uitbreken voor de gemeenschap.

Het zijn de bezitters die volgens de algemeen erkende, op geweld gebaseerde, normen en waarden beslissen over leven en dood van de massa's van het proletariaat.

Men heeft willen ontkennen dat het de kapitalisten zijn, en enkel en alleen zij, die oorlogen ontketenen: welk belang had het Duitse volk bij de oorlog van 1870? De overwinning heeft datgene wat men aanduidt als de industriële sector versterkt, dat wil zeggen dat er een nog groter contingent kapitalisten is ontstaan die onmetelijk grote scheepswerven en fabrieken hebben opgericht waar met goederen die nodig zijn om te leven – om ons daar maar even toe te beperken - commercieel gesjoemel en gesjacher plaatsvindt, dat tot gevolg heeft dat de prijzen ervan tien keer zo hoog worden, zodat ze onbetaalbaar worden voor het proletariaat, omdat de fabriekseigenaren en grootindustriëlen absoluut niet werken voor de gemeenschap, maar alleen zichzelf willen verrijken – zichzelf en hun aandeelhouders – ten koste van de consumenten, dat wil zeggen de grote massa.

Tegen ons wordt gezegd dat die bedrijven werk verschaffen aan miljoenen arbeiders; dat is waar, maar dat werk – en voor de mensen zit er niets anders op dan dit werk te doen – levert slechts een zo schamel loontje op dat het voor de arbeiders maar net voldoende is om niet van honger en gebrek om te komen. Wat hebben zij aan de welvaart van een land die alleen tot uiting komt in de bedragen waarover de keizer kan beschikken of in de balansoverzichten van privé-fortuinen, terwijl zij zelf altijd armoede lijden, in erbarmelijke omstandigheden leven en het slachtoffer zijn?

Dat zij in opstand komen, zich meester maken van de grondstoffen en de fabrieken, dat zij die aanwenden ten gunste van de gemeenschap, dat is alleen maar gerechtigheid.

Maar grondbezit en kapitaal hebben al lang geleden hun voorzorgsmaatregelen daartegen getroffen.

Door aan een aantal in een groep samengebundelde stukken grondbezit de benaming vaderland te geven, hebben ze bij de

grote massa een soort religieus vuur weten te ontsteken voor iets onzichtbaars, waarvoor ze een lachwekkend tastbaar symbool hebben bedacht: de vlag.

De menselijke kudde, die dom en sentimenteel is, en die al eeuwenlang was afgestompt door het idee van de goddelijke voorzienigheid en verworven rechten, heeft zich laten meeslepen door dit drogbeeld van leugens, en koestert bewondering voor de luisterrijke, veel gedruis makende, gewelddadige legers die tot taak hebben het grondbezit en het kapitaal van schurken die zich die hebben toegeëigend, te beschermen tegen andere schurken die niet minder gewetenloos zijn dan zij.

Om het idee 'vaderland' en het bestaan van legers te rechtvaardigen, wordt gesteld dat het toch noodzakelijk is zich in geval van nood te kunnen verdedigen; die redenering zou juist zijn als de proletarische massa's onder de wapenen geroepen zouden worden ter verdediging van een bestaand en bevredigend welzijn. Maar is dat zo? Wanneer de ene natie de andere verslaat, betekent dat dan dat er iets verandert aan de heerschappij van grondbezit en kapitaal, en dat de gemeenschap haar rechten die haar door individuele personen zijn ontnomen weer terugkrijgt?

Geen sprake van. Of een natie nu wint of verliest, ze blijft gebukt gaan onder het juk van kapitalistische uitbuiting, en de triomfbogen die worden opgericht door degenen die gekregen hebben wat ze wilden, zijn voor de grote massa slechts de poorten naar de hel.

De enige rechtvaardige oorlog is de sociale oorlog.

Let wel, kameraad, ik zeg 'sociale oorlog', en niet 'burgeroorlog', omdat de strijd van rechtvaardigheid tegen onrechtvaardigheid niet binnen de begrenzingen van een bepaald afgebakend grondgebied blijft: degenen die worden uitgebuit door het kapitaal zijn – tot welke natie ze ook behoren – de tegenstanders van de kapitalisten van alle naties, geen enkele uitgezonderd.

Een oorlog die de inbezitneming van een stad, een provincie of een rijk ten doel heeft, is onrechtvaardig; rechtvaardig is

een oorlog die ten doel heeft privileges, uitbuiting en speculatie af te schaffen, en de grond en alles wat deze voortbrengt weer in handen te geven van de gemeenschap.

Er kunnen en moeten verbintenissen worden aangegaan tussen de uitgebuiten van alle landen – zonder acht te slaan op de geografische benaming waarmee deze zijn getooid – om het immens grote en ontzagwekkende vestingwerk van de macht van de grondbezitters, dat in talloze concrete verschijningsvormen tot uiting komt, met de grond gelijk te maken; voor de arbeiders is het vaderland overal waar recht heerst, en het is niet waar onrechtvaardigheid almachtig is.

Het gaat nu niet meer om een of ander specifiek gebied; het begrip vaderland heeft voor de mens een verheven en diepgaande betekenis, want het vaderland van de mens is de aarde in haar geheel, en zij zal de benaming 'vaderland' met recht voeren, dat wil zeggen zij zal het vaderland van iedereen zijn, wanneer overal op aarde rechtvaardigheid zal heersen, dankzij inspanningen waarvan het welslagen – wat daarover ook wordt gezegd – niet behoort tot het domein van de fantasie,.

Men zal ook tegen je zeggen, kameraad, dat een bepaald land meer waard is verdedigd te worden dan een bepaald ander land, omdat er inhoudsloze politieke vrijheden verworven zijn die de vooruitgang verder helpen; maar laat je niet van de wijs brengen door grote woorden.

Gezien het feit dat die vrijheden georganiseerd zijn door de grondbezitters en de kapitalisten, zullen ze tegen de grote massa gebruikt worden als middelen om deze eronder te houden, en de slimheid en sluwheid van de hoge heren is zo groot dat ze zaken en feiten zodanig weten te vervormen dat ze een betekenis krijgen die enkel en alleen gunstig is voor hun belangen.

Algemeen stemrecht? Kun jij het enige probleem waarvan de oplossing voor jou van belang is, het weer in bezit nemen van de grond en de afschaffing van het kapitalisme, in stemming brengen?

Wantrouw al die hoogdravende termen: vakbonden, arbeiderspensioenen, beperking van het aantal arbeidsuren. Dat zijn alleen maar zoethoudertjes om de grote maatschappelijke onrechtvaardigheid in stand te kunnen houden.

Vakbonden, dat zijn arbeidersgroeperingen die voor hun rechten opkomen tegen de bazen – waarom tegen de bazen, die slechts parasieten zijn? Er is maar een enkele bond nodig, de gemeenschap van alle arbeiders door zichzelf en voor zichzelf.

Arbeiderspensioenen! Dat is een kluif die de arbeiders wordt toegeworpen, zodat ze blij zijn dat ze niet meer van uitputting en ellende doodgaan en daarom accepteren dat ze hun hele leven gedwongen zijn als slaven vast te zitten aan hun werk in de industrie, zoals vroeger horigen vastzaten aan de grond die ze moesten bewerken. Geen pensioenen, maar eerlijke en billijke verdeling van alles wat de aarde oplevert onder degenen die het produceren.

Kameraad, jij wilt werken aan de vooruitgang en misschien ben je daarom wel verbaasd dat ik dit allemaal zo ronduit zeg. Jij vindt dat je moet binnenhalen wat je kunt en dat het verminderen van lijden niet iets is om je schouders over op te halen.

Dat ben ik met je eens, maar je moet niet uit het oog verliezen dat een echt bewuste en overtuigde libertair een bredere taak heeft; er zijn meer dan genoeg anderen – opportunisten die er belang bij hebben dat de huidige maatschappelijke toestand blijft voortbestaan – die klaar staan om onbewust als medeplichtigen te fungeren in de snode plannen van het politieke gajes. Jij moet wat meer afstand nemen en het grotere geheel overzien.

Een voorbeeld: stel dat de socialisten de achturige werkdag erdoor krijgen. Hoeveel strijd zal er niet geleverd moeten worden om te bereiken dat aan de orde gesteld wordt waar het werkelijk om gaat, namelijk dat de arbeider, ook als hij nog maar acht uur werkt, evenveel verdient als nu met zijn tien, twaalf en zelfs veertien uur zwoegen.

Laten we zelfs eens veronderstellen dat het kapitaal bereid is in eigen vlees te snijden en een stukje winst op te offeren voor het opzetten van werken in ploegen, zodat het daarmee het aantal mensen dat werkt vergroot en – tot zijn grote spijt – het aantal hongerlijders vermindert.

Is daarmee het bestaan van loondienst rechtmatiger geworden, is daarmee de winst die door een individu of een onderneming gemaakt wordt ten koste van de arbeidersgemeenschap rechtmatiger geworden, maakt dat het rechtmatiger dat de een rijk is en de ander arm, dat de een zich volvreet terwijl de ander honger lijdt?

Zelfs als je salaris tien keer zo hoog wordt en je vermoeidheid evenveel afneemt, dan betekent dat nog niet dat de situatie daarom minder onrechtvaardig wordt; dat moet je goed in gedachten houden. Want die situatie blijft primair berusten op de bevoorrechting van de een en de onderworpenheid van de ander.

En als libertair kun je niet anders zijn dan een voorvechter van rechtvaardigheid. Als dat niet zo is, dan is er voor jou geen enkele reden om libertair te zijn, blijf dan maar jacobijn, radicaal, socialist: dan ben je een van degenen die de bestaande orde verdedigen, en wanneer het in je opkomt die te bekritiseren en krokodillentranen te vergieten over het slechte in de mens, dan ben je een schijnheilige huichelaar.

Grondbezit, de grondslag van opgelegd gezag, is de oorzaak van alle menselijke ondeugden.

Het heeft luiheid geschapen, want het heeft – en dan laten we de rijken die helemaal niets uitvoeren en leven van de arbeid van anderen even buiten beschouwing – ertoe geleid dat de grote massa een hekel heeft aan werken en zich er het liefst aan wil onttrekken.

Ontken het maar niet, kameraad, Je werkt alleen omdat je wel moet, en je probeert je baas voor de gek te houden door zo weinig mogelijk inspanning te leveren.

Dat kan toch alleen maar zijn omdat je, misschien zonder

het echt bewust te beseffen, het gevoel hebt dat je inspanning winst oplevert voor een egoïst en een profiteur.

Dat zou niet zo zijn als je zou werken voor de gemeenschap, want dan zou je beseffen dat alles wat je doet nuttig is voor iedereen, dus ook voor jezelf.

Wat heb jij eraan als je paleizen bouwt waar je niet in woont en waar je door lakeien uit geranseld wordt!

Maar als je je steentje zou bijdragen aan woningen voor de gemeenschap, waarin iedereen – en dus ook jijzelf – onderdak zou vinden, dan zou je je maar al te graag inspannen om ze zo mooi, zo ruim en zo leefbaar mogelijk te maken.

Werken voor de mensheid in zijn algemeenheid, in de wetenschap dat men zelf behoort tot degenen die profijt hebben van al het werk dat verzet wordt, dat is de rechtvaardiging voor alle arbeid, dat maakt alle arbeid tot iets moois en goeds; en hoe kalm en vredig zou iedereen na gedane arbeid genieten van het welzijn dat hij zelf tot stand heeft gebracht.

Grondbezit heeft diefstal geschapen, want het is de oorzaak van jaloezie, afgunst, haat en het verlangen revanche te nemen.

Waarom is de een rijker bedeeld dan de ander? Waarom zou het ene kind, omdat zijn grootvader of zijn vader veel geld vergaard heeft, vrijgesteld zijn van de door de natuur aan ieder mens opgelegde verplichting de bestaansmiddelen die hij nodig heeft om te leven zelf uit de aarde te halen?

Dan begint degene die zich ingehouden heeft zich te ergeren aan al diegenen die niets uitvoeren, maar wel in het voorbijgaan de spot met hem drijven; de verblinding die veroorzaakt wordt door al die fonkelende rijkdommen waaraan hij part noch deel heeft, verandert in een rood waas voor zijn ogen, en hèm noemt de Maatschappij een misdadiger, terwijl ze hem heeft opgejut, geprovoceerd, getart...!

Aan elke misdaad, ongeacht welke, ligt een misdaad van de maatschappij ten grondslag, en voordat deze zich het recht zou mogen aanmatigen straffen uit te delen, zou zij zich eerst zelf moeten kastijden.

Grondbezit creëert moord en doodslag: de grootindustrieel

is een mensenvreter, en om de levens van mensen bekommert hij zich net zoveel als om hun eisen en verlangens. In de hoogovens en de mijnen zwoegt en sterft het menselijke vee; en iedere druppel zweet die valt en iedere druppel bloed die vloeit wordt door hem omgezet in geld dat wordt opgestapeld in zijn kluizen.

Het creëert moord en doodslag, want het slachtoffer dat van zijn leven wordt beroofd, zint erop degene die hem dat aandoet terug te pakken. Het zijn het grondbezit en het kapitaal die die arme sloeber van een Watrin hebben vermoord[3]; het zijn de kapitalistische inhaligheid en wreedheid die in Fourmies[4] en Limoges[5] de kogels in de geweren hebben gedaan; en de soldaten die doden zijn alleen de uitvoerders van de doodvonnissen die door het kapitaal zijn uitgesproken.

Door privébezit af te schaffen wordt de mensheid weer tot leven gewekt, omdat daardoor alle uitingsvormen van opstandigheid die thans als misdaden worden bestempeld – diefstal en moord – onmogelijk worden gemaakt, doordat iedere grond en zin eraan ontnomen wordt.

Op de dag waarop alle bezit gemeenschappelijk bezit is, zal alles aan iedereen toebehoren, dus waarom zou je een ander bestelen, want dat betekent dat je steelt van jezelf. Waarom zou je beginnen aan 'eigenhandig terugpakken'[6] dat gepaard gaat met geweld, moord en doodslag, want je pakt alleen terug wat al van jou is.

---

[3] In 1886 was er een mijnwerkersstaking in Decazeville, waarbij ingenieur Watrin, de onderdirecteur van de mijn, door stakers uit het raam werd gegooid.

[4] Op 1 mei 1891 opende het leger het vuur op demonstrerende arbeiders; er vielen negen doden.

[5] Op 17 april 1905 werd gedemonstreerd door stakende arbeiders uit de aardewerkindustrie; het leger schoot op de demonstranten; één arbeider kwam om het leven.

[6] Het – door sommige anarchisten gepropageerde – stelen van de welgestelde bourgeoisie, die zelf als dieven worden gezien.

Waarom zou je afgunstig zijn jegens iemand anders, want alle particuliere middelen staan ter beschikking van iedereen, en om iets te krijgen hoef je het alleen maar te willen hebben.

En vergeet niet, kameraad, dat die verlangens en heftige gevoelens – en alle misdaden komen voort uit het tot uitbarsting komen daarvan – in feite worden gecreëerd, tot ontwikkeling gebracht en in stand gehouden doordat de grote meerderheid van de mensheid misdeeld is, wat het resultaat is van de manier waarop in de Maatschappij het grondbezit is geregeld. Stel dat je behoeften op een volkomen billijke manier worden bevredigd, dat je – zoals dat heet - je portie krijgt, denk je dan niet dat in jouw innerlijk die verlangens, die veroorzaakt worden doordat je permanent tekort komt en die soms buitensporige proporties kunnen aannemen, minder heftig zouden zijn?

Wie geen honger heeft, wie zich niet dag in, dag uit zorgen hoeft te maken voor de dag van morgen, wie omringd is, niet door luxe – daar komen we later nog op – maar door het betrekkelijke comfort dat noodzakelijk is om te voorkomen dat het leven een marteling is, die is niet afgunstig of haatdragend meer. Die geniet van het leven en is blij dat iedereen er net zo van geniet als hij.

Bezit creëert perversiteit: dat klinkt je mogelijk vreemd in de oren, omdat je misschien nooit hebt bedacht dat de liefde door en door is aangetast door het idee van bezit.

Alle begrippen en concepten zijn zo verdraaid dat de Maatschappij een heel codeboek – in de vorm van wetten en gewoonten – heeft bedacht, op grond waarvan de mens niets meer te vertellen heeft over zichzelf, zijn lichaam en zijn verlangens.

De mens is helemaal bezeten geraakt van de bezitsmanie en is als gevolg daarvan het spoor zo bijster geraakt dat hij accepteert dat de ene mens bezitsrecht kan doen gelden op een ander, dat de man de vrouw kan bezitten en omgekeerd; en de Maatschappij bepaalt dat deze beide wezens alleen mogen sa-

menleven als er tussen hen een koopovereenkomst is gesloten, waarvoor zij de benaming huwelijkscontract hanteert. En elk van beide ondertekenaars ervan wordt de bezitter van de ander, en dat betekent dat er gevangenisstraf – en eventueel zelfs de doodstraf – op staat voor degene die toch de baas wil blijven over zichzelf, over zijn lichaam en zijn gevoelens.

En zelfs als er geen sprake is van een huwelijk verklaart de minnaar dat hij heer en meester is over zijn geliefde en doodt hij haar wanneer zij genoeg van hem heeft en zich aan een ander wil geven; en de maîtresse doodt of verminkt de minnaar die haar in de steek laat.

Men zal tegen je zeggen dat de Maatschappij machteloos zal staan tegenover uit hartstocht gepleegde misdaden. Dat is niet waar, kameraad. Zij zal ervoor zorgen dat deze steeds minder voorkomen en uiteindelijk helemaal verdwenen zullen zijn. Hoe? Door te stellen dat het beginsel van de vrijheid evenzeer geldt in de liefde als in alle andere aspecten van het leven.

Het is de door religies uitgebuite egoïstische mentaliteit die alle liefdesuitingen bezoedeld heeft door ze te hullen in een onbestemd waas van obsceniteit; zodra de liefde niet meer wordt ondergebracht in de categorie verboden zaken, zal de ziekelijke aandrang die door verboden wordt opgewekt en tot extreme hoogte aangewakkerd, vanzelf afnemen en zal liefde weer worden wat het altijd had moeten zijn: heel gewoon iets doen waartoe je het volste recht hebt. Kinderen zullen niet meer het bezit zijn van ouders – die hun tirannie vermomd hebben als ouderlijke macht en familierecht – maar zullen lid zijn van de gemeenschap, en daarom, door het simpele feit dat ze geboren zijn, het absolute recht hebben op datgene waarop iedereen recht heeft: leven, overvloed en welzijn.

Er is geen enkele pijler – dat is het sleutelwoord waardoor het iets onaantastbaars wordt – waarop de maatschappij is gegrondvest, die niet rust op het drijfzand van een drogbeeld of een leugen.

Geef je er terdege rekenschap van dat het risico's met zich meebrengt als je die gaat ondergraven, want ze worden verbeten en bikkelhard verdedigd, door sommigen uit behoudzuchtig eigenbelang, door anderen uit onwetendheid.

Priesters, militairen en magistraten werken allemaal in dienst van die vijanden van de waarheid, die tot op heden almachtig zijn. Ga bij jezelf te rade of je over de kracht beschikt die nodig is om hen het hoofd te bieden; maar blaas ook niet te hoog van de toren. Blijf koel en rustig, weet wat je wilt en wat je doet. Laat je niet misleiden door de onechte schoonheid van zinloze agitatie. Wees heel nauwlettend in wat je nastreeft en wat je doet. Als je een besluit moet nemen, laat dat dan een welomlijnd resultaat zijn van je wikken en wegen; laat je er door niets van afbrengen; pas op voor enthousiasme, want dat is meestal niet meer dan een bevlieging.

Libertair, laat je niet leiden door heftige gevoelens, gebruik je verstand ten volle.

Ik ga je niet vertellen wat er zal ontstaan – dat ligt in de schoot van de toekomst verborgen en iedereen die op dit moment durft te voorspellen hoe de toekomstige maatschappijen eruit zullen zien, bezondigt zich aan onzinnige grootspraak – maar wat je zelf moet zijn om de noodzakelijke vooruitgang tot stand te kunnen brengen.

Altijd en overal moet je iedere vorm van opgelegd gezag afwijzen: zorg dus dat je zelf nooit autoritair bent. Wees in staat om samen te leven met je gelijken zonder het verlangen te koesteren de baas te spelen; laat je leiden door solidariteit en gemeenschapsgevoel, wees libertair, overtuig anderen door in alle levenssituaties het goede voorbeeld te geven.

Je ontkomt er niet aan te leven in een omgeving waarin elk idee van rechtvaardigheid met voeten getreden wordt of in elk geval beschouwd wordt als iets dat helemaal niets te betekenen heeft, en daarom moet je iedere gelegenheid aangrijpen om erop te wijzen dat de bestaande situatie niet deugt en hoe het wel zou moeten zijn.

Ik weet dat je een redelijk verstand hebt en vol goede wil

bent, en het is beslist niet mijn bedoeling van je te vragen een held of een martelaar te worden. Probeer het beste te maken van het schamele leven dat je moet leiden, maar gedraag je daarbij wel als iemand die weet wat hij doet en waarom hij het doet, en die altijd uitkijkt naar alle mogelijkheden die zich voordoen om zich te bevrijden uit het dwangbuis van de maatschappij en anderen helpt zich daar ook uit te bevrijden.

Geloof vooral niet dat je beter bent dan anderen, zeg honderd keer per dag tegen jezelf dat je maar een leerjongen bent in de werkplaats van de maatschappij en dat vooruitgang niet tot stand wordt gebracht door een individu, maar door een groep die steeds in omvang toeneemt.

Blijf je hele leven op zoek en neem nooit aan dat je het definitieve antwoord gevonden hebt; als tegenstander van elke vorm van opgelegd gezag moet je ervoor oppassen dat je geen autoritair gezag in je eigen innerlijk creëert, want dat is het meest tirannieke en het gevaarlijkste gezag dat er bestaat.

Luister naar alles, zelfs naar de grootst mogelijke onzin en de meest misdadige taal, want je kunt er altijd iets van opsteken, al is het maar doordat het zo volkomen strijdig is met de werkelijke situatie.

Tot slot, beste kameraad, druk ik je op het hart deze beknopte handleiding niet als een soort onfeilbare waarheid te beschouwen. De mens is veel te veel geneigd aan het gedrukte woord een zekere onaantastbaarheid toe te kennen. Ik heb deze kwesties aan de orde gesteld, omdat ik je ertoe wilde aanzetten ze aan een nader onderzoek te onderwerpen; iemand is alleen een echte libertair, als hij van zichzelf een libertair heeft gemaakt.

Ik heb je alleen maar laten zien hoe je jezelf geestelijk kunt vernieuwen: alle dogma's kunnen teruggebracht worden tot één enkel dogma, en dat is dat er geen dogma's zijn.

En dan wens ik je nu, kameraad, evenwichtigheid van geest, lichamelijke gezondheid en al het goede in het leven dat je, samen met anderen, weet te verwerven.

Rechtvaardigheid, dat is waar het om gaat.

Publicaties in de reeks **Anarchistische teksten**:

Nr. 1: Bakoenin. De internationale broederschap.
2e druk. € 4,50

Nr. 2: Emile Henry. Anarchist van de daad.
2e druk. € 4,50

Nr. 3: Oscar Wilde. De menselijke ziel onder het socialisme;
2e druk. € 4,50

Nr. 4: Lazare. Anarchie. € 2,70

Nr. 5: Een keerpunt in de Spaanse Burgeroorlog; anoniem protest. € 2,70

Nr. 6: Antisemitisme en revolutie: Bernard Lazare en de Dreyfus Affaire. € 3,40

Nr. 7: Séverine, journaliste en feministe. € 4,50

Nr. 8: Etienne de la Boétie. De vrijwillige slavernij. € 4,50

Nr. 9: Jean Giono. De pacifist. € 4,50

Nr. 10: Bob Black. Werken is dwang. € 4,50

Nr. 11: H.-E. Kaminski. Céline in dienst van de nazi's. € 4,50

Nr. 12: Sade. God bestaat niet; dialoog tussen een priester en een stervende. € 4,50

Nr. 13: Dick Gevers. Sacco en Vanzetti. € 4,50

Nr. 14: Henry David Thoreau. Burgerlijke ongehoorzaamheid is een plicht. € 4,50

Buiten de reeks zijn verschenen:

- Jules Vallès en de Commune van Parijs. 140 p. € 9,10
- Willem Gevers, anarchist.
  12 ironische zelfportretten. € 4,50

- Louis Mercier Vega. Zonder papieren.
  Uitgegeven i.s.m. Kelderuitgeverij. € 13,30
- Bakoenin. God en de Staat. € 12,50
- Kropotkin. De anarchistische moraal. € 9,00
- Dick Gevers. Surrealisme en anarchisme. € 12,50
- Sacco en Vanzetti. Brieven. Met een inleiding en een biografische schets door Dick Gevers.
  Uitsluitend op cd-rom verkrijgbaar. € 6,80
- Félix Vallotton. Een moord.
  Uitsluitend op cd-rom verkrijgbaar. € 5,20
- Octave Mirbeau. De memoires van mijn vriend.
  Uitsluitend op cd-rom verkrijgbaar. € 5,20

EMILE ARMAND (1872-1963) was de belangrijkste vertegenwoordiger van het individueel anarchisme, waarin het individu centraal staat. Hij beschouwt de anarchistische leefgemeenschap als de concrete en direct te realiseren invulling van het anarchisme.

JULES LERMINA (1839-1915) schrijft, onder de titel *Het ABC van de libertair*, de eerste brochure voor *Het experiment* een van de vroegste voorbeelden van een dergelijke gemeenschap.